Kč 30,– 5781 SRPEN 2021 *ROČNÍK 83*

ראש חדש ROŠ CHODEŠ

AV
ELUL

VĚSTNÍK ŽIDOVSKÝCH NÁBOŽENSKÝCH OBCÍ
V ČESKÝCH ZEMÍCH A NA SLOVENSKU

Ilustrace Zdeňka Seydla z knihy *Ptactvo Velké Prahy*.
(K textu na stranách 10–11 a 15.)

VOLBY DO SVĚTOVÉHO ŽIDOVSKÉHO KONGRESU (WJC)

Součástí agendy 16. plenárního zasedání Světového židovského kongresu, které se uskutečnilo on-line 25. května letošního roku, byla volba vedení této instituce, sdružující židovské komunity a organizace z více než sta zemí. Do čela WJC byl na příští období opětovně zvolen Ronald S. Lauder, předsedou správní rady se stal David de Rothschild, pokladnicí Chella Safra, předsedou rady pro politiku prezident Evropského židovského kongresu Moshe Kantor a jako spolupředsedu politické rady zvolilo plénum Roberta Goota. V pětičlenném výkonném výboru malých komunit WJC, složeném z reprezentantů Bulharska, Finska, Švýcarska a Venezuely, má svého zástupce také ČR – jeho členem byl zvolen předseda FŽO Petr Papoušek. *jd*

DEN ŽIDOVSKÝCH PAMÁTEK

Více než padesát vybraných židovských památek v Čechách, na Moravě a ve Slezsku bude otevřeno v neděli 8. srpna 2021 v rámci čtvrtého ročníku Dne židovských památek v ČR. Návštěvníci budou moci zhlédnout také hřbitovy a synagogy, které nejsou volně přístupné, nebo prošly v posledních letech nákladnou rekonstrukcí.

„Ačkoliv je Den židovských památek zaměřen především na regionální památky, v Praze budou moci návštěvníci zdarma navštívit Jeruzalémskou synagogu, kde jsou umístěny expozice dokumentující obnovu židovských hřbitovů a synagog po roce 1990," uvedl Pavel Veselý, hlavní koordinátor akce.

Novinkou letošního ročníku je obnovená a zpřístupněná synagoga v Polici, která prošla náročnou rekonstrukcí.

Do Dne židovských památek je zapojeno i 15 nedávno rekonstruovaných objektů z projektu Revitalizace židovských památek 10 hvězd, které bude možné navštívit za zvýhodněné vstupné. Památky budou přístupné většinou od 10 do 17 hodin. Pokud celodenní otevření není z různých důvodů možné, bude památka přístupná alespoň v části uvedeného času. Akci pořádá Židovská obec v Praze ve spolupráci se Správou budov a hřbitovů a. s. Matana, Federací židovských obcí v ČR a s dalšími regionálními partnery. Konání Dne židovských památek je podpořeno příspěvkem Nadačního fondu obětem holocaustu. (Více informací na straně 25.) *fžo*

AKTUALITY

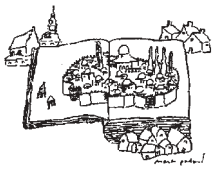

KAMENY ZMIZELÝCH

Město Turnov se v loňském roce rozhodlo, že se připojí k řadě měst, ve kterých se nacházejí tzv. kameny zmizelých. Těmito kameny se připomínají osudy lidí, kteří se stali obětí nacistického režimu.

Projekt na položení kamenů zmizelých se v Turnově setkal s mimořádným ohlasem z řad veřejnosti, která měla možnost přispět na výrobu kamenů finanční částkou. Během krátké doby se podařilo shromáždit přes 88 000 Kč. V současné době je zažádáno v Německu o výrobu 32 kamenů s vytipovanými jmény. Pietní akt položení kamenů je plánován na druhou polovinu září letošního roku. V jednání je i účast rabína z liberecké židovské obce.

Několik kamenů bude položeno i nedaleko synagogy v Turnově, která se od roku 2009 pravidelně otevírá návštěvníkům. Každoročně se v ní přes léto pořádají různé koncerty, přednášky, besedy a pravidelné výstavy, které jsou instalované na ženské galerii. Mimo synagogu se v Turnově nachází i židovský hřbitov, o který je průběžně pečováno. *eg*

BOJOVNÍCI ZA SVOBODU

Český svaz bojovníků za svobodu (ČSBS) i nadále povede jako předseda Jaroslav Vodička. Členové ústředního výboru si ho zvolili v sobotu 10. 7. na jedenáctém sjezdu, nad kterým převzal záštitu prezident Miloš Zeman. Na sjezd dorazili také zástupci dvou parlamentních stran: Úsvit reprezentoval Tomio Okamura, KSČM Milan Krajča. Vodička čelil v minulosti kritice například za projev na terezínské tryzně v roce 2016, který kvůli pasáži o uprchlících označily židovské obce za xenofobní. Část samospráv odmítá na provoz svazu nadále finančně přispívat. *jd*

UHERSKÉ HRADIŠTĚ

Bývalou synagogu v Uherském Hradišti, sídlo Knihovny Bedřicha Beneše Buchlovana, zřejmě čeká velká proměna. Radnice chystá kromě obnovy rozpadající se fasády také změnu barev, a i když jde v obou případech teprve o záměr, už dnes se o tom vedou diskuse. Fasádu kulturní památky v současnosti zdobí růžová a bílá a podle ředitele knihovny Radovana Jančáře by u toho mělo zůstat i v budoucnu. Naproti tomu památkáři navrhují změnu. Knihovnu chtějí natřít šedomodrou barvou a přidat bílé ozdobné prvky. „Podrobnosti, jak přesně by měla fasáda knihovny vypadat, však přinese až projekt na obnovu pláště budovy, který vznikne v ideálním případě ještě letos," upozornil mluvčí Uherského Hradiště Jan Pášma. Ředitel knihovny Jančář podotýká, že pokud by se knihovně měla vrátit původní barva synagogy, tak by se musela zvolit okrová. Knihovna za svoji dlouholetou historii (původně novorománská stavba pochází z roku 1875) už několikrát změnila barvu.

Za mnohem důležitější než debatu o barvě fasády považuje ředitel její opravu. Členitá budova nese spoustu dekorativních prvků, které se drolí. Nejviditelnější „rány" jsou směrem k panelové zástavbě. „Je nejvyšší čas na obnovu. Symbolicky je za pět minut dvanáct," upozornil Jančář, jenž nedávno řešil rovněž zatékání do střechy. „Poslední oprava se uskutečnila před devatenácti lety a na fasádě je to stále více znát." *mf*

OBSAH

Komentář k Tóře **4–5**
Rebelie a odvaha – rozhovor s Jindřichem Tomanem o Toyen a J. Weilovi **6–7**
Mezi nebem a zemí – literární průvodce po středních Čechách **8–9**
Některá hlášení, vztahující se k avifauně pražského území **10–11**, **15**
Když se v Luži vyšívalo – o rodinách V. Schwarze a L. Aschermanna **12–14**
O galerii v Brooklynu vystavující obrazy chasidských umělců **16–17**
David Grossman*: Nad propastí* **17**
Kouzelná a zaostalá – ukázka z knihy *Einstein v Čechách* **18–20**
Izrael: *Bennett jako Šamir?* **21**
Výběr z českých médií **22**
Kalendárium **23**
Zprávy, kultura, inzerce **24–27**
Zprávy ze světa **28**

Emmanuel Lévinas

ZÁKON ODPLATY

Týdenní čtení z třetí knihy Mojžíšovy, které zahrnuje kapitoly 21–24, končí slavnou pasáží, která dnes mnoha „moderním duchům“ může připadat promlčená. Jemné jazýčky si žádají čerstvější stravu a v našem kontextu nachází jejich vybraná chuť samu starobu Starého zákona.

Zákone odplaty, kolik zbožného hněvu vyvoláváš ve světě, kde ostatně vládne už jen mírnost a láska! „Když někdo ubije člověka, musí zemřít. Kdo ubije dobytče, nahradí je. Když někdo zmrzačí svého bližního, bude mu způsobeno, co sám způsobil: zlomenina zlomeninu, oko za oko, zub za zub; jak zmrzačí člověka, tak ať se stane jemu. Kdo ubije dobytče, nahradí je; kdo ubije člověka, zemře. Budete mít jednostejná práva, jak pro hosta, tak pro domorodce. Já jsem Hospodin, váš Bůh.“

TVRDÁ SLOVA

Tvrdá slova! Jak vzdálená těm, která vyzdvihují neprotivení se zlu. Jistě se vám při nich vybavila jiná stránka Písma: spravedlivý, jenž „nastaví svou tvář tomu, kdo ho bije a potupou se sytí“. Tuto pasáž také poznáváte a vzpomínáte si na odkaz: je to Pláč Jeremiášův, 3. kapitola, 30. verš. Jen jiný zlomek stejného, tak starého zákona!

Zlomenina za zlomeninu! Tvrdá slova, obsahují ale vznešený požadavek. Přísný příkaz, v němž se však obráží veliká mravní výše. Obdivujeme aspoň onu závěrečnou větu, která vyhlašuje jednotu lidského pokolení. Poselství univerzalismu tu zaznělo dřív, než průmyslový věk odhalil či vnutil lidstvu lidskou solidaritu. Jeden jediný zákon pro všechny; to je princip, který nám Starý zákon v pečlivě zvážených a strohých řádcích prvního Svitku opakuje téměř padesátkrát. Nelze se proto domnívat, že by myšlenka, která se v době kmenů a rodů vznesla až k vidině jednotného lidstva, mohla zůstat u zákona pomsty.

Chtěl bych vám ukázat, jaká moudrost nachází výraz v jejích tajemných slovech a jakému dramatu odpovídají. Existuje totiž drama zlidšťující se spravedlnosti. Oko za oko, zub za zub – to není princip teroru. Není to chladný realismus, který se snaží o účinné jednání a nesnáší sentimentální výlevy, přenechávaje morálku dětem; není to vynášení hrdinného a nadlidského života, z něhož by bylo nutno vypudit srdce a slitování; ani to není záliba v krutosti, v níž si mužná existence hoví jako v lázni. Tyto momenty byly v Písmu vždy cizí. Pocházejí od pohanů. Pocházejí od Machiavelliho, pocházejí od Nietzscheho.

SPRAVEDLNOST

Upokojte se, princip zdánlivě tak krutý, který zde Bible hlásá, usiluje jen a jen o spravedlnost. Je součástí takového společenského uspořádání, kde každý, i ten nejmírnější trest se ukládá podle soudního výroku. Rabíni tento starozákonní text nikdy nevykládali ani neuplatňovali doslova. Chápali jej ve světle ducha, který prolíná celou Bibli. Tato metoda porozumění se nazývá Talmud. Učitelé Talmudu předjali to, k čemu dospívá moderní mravní cítění: zub za zub – to znamená peněžitý trest, pokutu. Část textu o hmotné náhradě materiálních škod, kterou Bible ukládá za ztrátu dobytka, nesousedí s příkazem odplaty pro nic za nic. Vybízí nás, abychom četli verše o zranění způsobeném člověku tak, jako by otázka škod měla u soudce zvítězit nad vznešeným hněvem, který zločin vyvolává. Násilí budí násilí. Tuto řetězovou reakci je však třeba zastavit. Proto je tu spravedlnost. To alespoň je její úlohou, bylo-li zlo už spácháno. Lidskost se v člověku rodí tou měrou, jakou dokáže převést smrtelné urážky v právní spory, trest v nápravu toho, co ještě napravit lze a v převýchovu zločince. Člověk potřebuje víc než jen spravedlnost bez vášně. Potřebuje spravedlnost bez kata.

Zde se však drama znovu zaplétá. Spravedlnost míru a lásky, která má odpor ke krvi, spravedlnost nutná a dnes jedině možná – ochraňuje ještě vůbec člověka? Vždyť je to široká, pohodlná cesta bohatých! Kdo má dost peněz, může platit vylámané zuby, oslepené oči, bolestné rány, které způsobil. Urážka a zranění získávají tržní cenu, příchuť peněz. A tento rozpor není vlastní jen zákonu, který nahrazuje utrpení pokutou. Všechno, co platíme s lehkým srdcem, bez tělesného utrpení a s nedotčeným zdravím, má pro nás povahu pouhé pokuty. A finanční „zranění“ nebývá smrtelné. Svět tak zůstává pohodlným pro silné, pokud mají i silné nervy. Vývoj spravedlnosti však nesmí vést k odmítnutí veškeré spravedlnosti, k pohrdání člověkem, jehož čest má hájit. Změní-li se litera zákonů, je třeba uchovat jejich ducha. A Bible nám připomíná ducha mírnosti.

Bible urychluje pohyb, který nám jednou přinese svět bez násilí. Kdyby však omluvy a peníze mohly vše napravit a uklidnit svědomí, šel by pohyb opačným směrem. Ano, oko za oko. Celá věčnost ani všechno zlato světa nemohou vyvážit křivdu spáchanou na člověku. To je rána provždy krvácející; jako by jen stejné utrpení dokázalo tento věčný tok krve zastavit.

* * *

Emmanuel Lévinas (1906–1995) se narodil v Kaunasu v ortodoxní židovské rodině. V roce 1923 přesídlil do Štrasburku, kde studoval filosofii. V letech 1928–1929 se ve Freiburku setkává a Husserlem a Heideggerem, r. 1930 získává francouzské občanství a studuje na Sorbonně. Válku přežil jako francouzský voják v německém zajetí. Po válce přednášel filosofii na univerzitách v Poitiers, v Nanterre a na Sorbonně. Patří k nejvýznačnějším filosofům 20. století, pro kterého je filosofie „odvozena z náboženství“. Jeho nejznámější knihou je *Totalita a nekonečno* (1982, č. 1997). Jako brilantní talmudický exeget hluboce zakotvený v tradici si Lévinas získal uznání a respekt v kontextu židovského myšlení sbírkami výkladů a komentářů k Talmudu. Úvahu *Zákon odplaty* (v překladu V. Dvořákové a M. Rejchrta, samizdatová edice *Výbor z kratších textů E.L.*, 1988) je dobré si přečíst a promyslet zejména v elulu, měsíci, jenž předchází dnům soudu a smíření.

ZKOUŠKA A ODMĚNA
(parašat Ree)

Povstal-li by ve tvém nitru prorok nebo snílek snu a určil znamení nebo úkaz, říkaje ti, pojďme za jiným bohem, kterého jsi neznal, a služme mu, pak i kdyby se to znamení a ten úkaz staly, slova takového proroka nebo takového snílka snu neposlouchej, to vás Hospodin, váš Bůh, zkouší, aby vyzkoušel, zda milujete Hospodina, svého Boha, celým svým srdcem a celou svou duší! A takový prorok nebo snílek takového snu budiž usmrcen, protože o Hospodinu, vašem Bohu, vyvádějícím vás ze země Micrajim, jenž vás vykoupil z domova otroků, mluvil scestně, aby vás svedl z cesty, po níž ti Hospodin, tvůj Bůh, přikázal jít, a tak to zlo odstraníš ze svého nitra! (5M 13,2–6)

Otázka, proč má být prorok nebo vykladač snu popraven, jestliže sám Bůh jeho prostřednictvím zkoušel svůj lid, vyplývá z verše, který tento text uvádí: *Každé slovo hleďte konat tak, jak vám je přikazuji, nepřidávejte k němu a neujímejte z něho!* (5M 13,1) To znamená, že je na naší svobodné vůli konat tak, jak Bůh chce, anebo tak nekonat. Přidat nebo ubrat v textu slovo je nejlepším způsobem, jak svádět k jinému bohu, než je ten, jenž příkaz vyslovil. Příkaz *nepřidávejte a neubírejte* má sice mnohem širší platnost, ale tím spíše platí pro proroka, jehož prostřednictvím má být slovo předáno ostatním lidem od Boha.

Moše rabenu se k tomu vrací v parašat Šoftim, když zdůrazňuje nezastupitelnou funkci proroka v Izraeli. Obrací se k lidu a říká: *Když jsi Hospodina, svého Boha, v den shromáždění na Chorevu prosil, říkaje, nemohu déle naslouchat hlasu Hospodina, svého Boha, a více zřít tento mocný oheň a nezemřít, Hospodin mi řekl: Dobře učinili, když takto mluvili! Dám pro ně povstat ze středu jejich bratří prorokovi, jako jsi ty, a dám svá slova do jeho úst a on k nim bude mluvit všechno, co jim přikážu!* (5M 18, 2–6)

Naskýtá se ovšem závažná otázka: *Jak ale poznám slovo, které prorokovi nepověděl Hospodin?* Jak poznat proroka, jenž překroutil smysl Božích slov a svévolně mluvil, co Bůh nepřikázal říci? A odpověď zní, že *slovo, které bude ten prorok povídat jménem Hospodinovým, a ta věc se nestane a nepřijde, takové slovo Hospodin nevyslovil, ten prorok je povídal svévolně, tak z něho neměj strach!* (5M 18,16–22)

KOMENTÁŘ K TÓŘE PRO TENTO MĚSÍC

Marc Chagall: *Abrahamova zkouška.*

Není to však v rozporu s tím, že *i kdyby se to znamení a ten úkaz dostavily, slova takového proroka nebo takového snílka snu neposlouchej, to vás Hospodin, váš Bůh zkouší*?

Traktát Sanhedrin 89 a/b nás učí číst pozorněji a všimnout si, že znamení a úkazy (od Boha) patří do jiné kategorie, nežli samo Boží slovo, samotný obsah proroctví. Znamením nebo úkazem prokazuje i skutečný prorok důvěryhodnost proroctví, vztahujícího se k budoucnosti. Zda se znamení ukáže nebo ne, je něco jiného než prorokované „slovo“ o něm. R. Moše ben Nachman zl. (Ramban, 13. stol.) se ve svém komentáři k 5M 13,2–6) věnuje v této souvislosti zkoušce, jíž Bůh zkouší Izrael, *aby vyzkoušel, zda milujete Hospodina, svého Boha, celým svým srdcem a celou svou duší*. Upozorňuje, že o zkoušce lze mluvit jen z hlediska zkoušeného, a odkazuje na svůj komentář k 1M 22,11, „že zkoušející, buď požehnán, přikazuje člověku touto zkouškou podstoupit, aby prokázal svou dobrou vůli skutkem a získal odměnu za dobrý skutek a ne jen za dobré srdce. A věz, že Hašem *zkouší spravedlivého* (Ž 11,5), poněvadž ví, že vykoná jeho vůli… a nezkouší hříšníky, kteří ho neslyší. Takže každá zkouška v Tóře je pro dobro zkoušeného.“

Navazuje na výklad Talmudu (Sanhedrin 89), kde je řeč o zkoušce, jíž Bůh podrobil praotce Avrahama, když ho požádal obětovat Jicchaka. Myšlenka obětovat na oltáři lidskou bytost byla v rozporu se vším, co Avraham o Bohu věděl. Přesto si přivstal, ustrojil svého osla a vydal se na cestu k místu, které mu Bůh ve snu slíbil ukázat. Ale že *spatřil to místo zdálky* ještě neznamenalo, že ho Bůh nezkouší dál. Sanhedrin proto uvádí na scénu zkoušky Satana, jenž požadoval důkaz, že Avrahamova láska k Bohu je tak mocná, že splní i takový požadavek od Boha, který popíral vše, v co věřil.

Avraham, než s Jiccchakem vystoupili na horu, ujistil však oba své průvodce, které nechal dole s oslem, že až na hoře splní svou povinnost, oba se k nim vrátí, jinými slovy, že *Hašem ukáže* smysl této zkoušky. Zkouška tak trvala až do okamžiku, kdy Bůh zadržel jeho ruku, sahající po obětním noži, a teprve tehdy přišla chvíle Božího slova. *Pro tuto věc, kterou jsi učinil, žes mi neodepřel svého syna, svého jediného, ti budu žehnat a rozmnožím tvé sémě* atd. *a za to, žes byl poslušný mému hlasu, bude tvé potomstvo požehnáním pro všechny národy na zemi!“* (1M 22, 12–18) Prokázal svůj potenciál dobré vůle a odměnou mu bylo potvrzení jeho vize budoucnosti.

Celý text *akedat Jicchak* pak uzavírá věta, že *když se Avraham vrátil ke svým mládencům, vstali a vydali se společně do Bérševy, poněvadž Avraham bydlil v Bérševě.* Dvě věci jsou tu zarážející: jednak, že se Avraham vrátil sám, a za druhé, k čemu je informace, zdůrazněná ještě opakováním, že bydlil v Bérševě? Odpověď nalezneme u Rambama (Moše ben Majmun, 12. století), podle něhož (v More nevuchim) se celý příběh udál v Avrahamovi a nikoliv mimo něj. Tóra to podtrhuje tím, že zdůvodňuje, proč se Avraham s oběma mládenci vydal do Bérševy. *Poněvadž Avraham bydlil v Bérševě* znamená, že tam bydlil v tomto snu, a ne v době, kdy mu Bůh sen seslal. Následující text o koupi pohřebiště od chetitského Efrona po Sářině smrti v Chevronu, to potvrzuje. Proto se vrátil k oslu a k oběma mládencům bez Jicchaka, který s ním byl ve snu, a procitl z prorocké vize. Dar prorockého ducha je nejvyšší stav od hmotného těla oproštěné lidské duše, a Tóra to naznačuje rolí osla, poněvadž „chamor“ je synonymem pro hmotu, „chomer“.

Efraim K. Sidon

SPRÁVNÁ SPOLEČNOST

(Ree, 5M 11,26-16,17)

Když Mojžíš narýsoval hlavní zásady smlouvy mezi Hospodinem a lidem Izraele, soustředil se na „smluvní detaily“, které zaujímají většinu knihy Dvarim. Než se pustil do jednotlivostí, vyřkl nejzásadnější prohlášení celé Páté knihy: „Hleď, předkládám vám dnes požehnání a kletbu. Požehnání, jestliže budete poslušni příkazů Hospodina, svého Boha, jež vám má dnes přikazuji, a kletbu nebudete-li poslušni příkazů Hospodina, svého Boha, a odbočíte z cesty, již vám dnes přikazuji, a budete chodit za jinými bohy, které jste nepoznali.“ (5M 11,26–28)

Když se budete chovat správně, povede se vám dobře. Pokud se budete chovat nesprávně, dopadnete špatně. Správné chování znamená ctít smlouvu s Bohem, dbát na jeho slova a jednat v souladu s jeho přikázáními. To je podstata národa, kterého z otroctví vysvobodil Hospodin a kterému byl sám Stvořitel také zákonodárcem, vládcem, soudcem a obráncem.

Ano, Hospodin vůči vám občas projeví milosrdenství, *chesed*, ale nespoléhejte na to, varoval Mojžíš shromážděné lidi. Pokud chcete přežít, zůstaňte věrni své víře a svému poslání, snažte se být „královstvím kněží a svatým národem“.

Jinými slovy, jak zasejete, tak sklidíte. Svobodná společnost je morální výkon. Paradoxně platí, že společnost je silná, pokud se dokáže postarat o své slabé, je bohatá, když se stará o chudé, a odolná, když se stará o zranitelné. *Bejn adam lemakom* a *bejn adam le-chavero* – povinnosti, které máme k Bohu, jsou stejné, jaké máme ke svým bližním. O tom, jak vypadá svět bez víry v Boha a bez morálky, máme naneštěstí jasnou představu: Neexistují zábrany, které by krotily lidskou touhu po moci a penězích, morálka se až příliš často řídí individuálními zájmy nebo zájmy „firmy“.

Dobrá společnosti se nepozná podle své vojenské, ekonomické nebo demografické kapacity, ale podle toho, jak eticky se chová. Správná společnost se sama od sebe nestvoří. A nestvoří ji sám od sebe ani stát nebo trh. Svými morálními volbami ji vytváříme neustále všichni – směrem k požehnání, nebo k prokletí. Jak říká Mojžíš: „Nebesa a zemi si dnes beru za svědky, že jsem ti předložil život a smrt, požehnání a prokletí, abys žil ty a tvé sémě a zvolil život.“ (5M 30, 19)

(*Z komentářů rabína Jonathana Sackse vybrala a přeložila A. Marxová.*)

BOHOSLUŽBY

v pražských synagogách v srpnu 2021
av/elul 5781

Nadále je nutné nosit respirátory nebo roušky a dodržovat rozestupy dva metry.

Staronová synagoga

6. 8.	*pátek*		*začátek šabatu 20.19 hodin*
7. 8.	sobota	**Ree** 5M 11,26–16,17	
		hf: Iz 54,11–55,5	
			konec šabatu 21.32 hodin
8. 8.	*neděle*	***1. den Roš chodeš elul***	
9. 8.	*pondělí*	***2. den Roš chodeš elul***	
		začátek troubení na šofar	
13. 8.	*pátek*		*začátek šabatu 20.07 hodin*
14. 8.	sobota	**Šoftim** 5M 16,18–21,9	
		hf: Iz 51,12–52,12	
			konec šabatu 21.18 hodin
20. 8.	*pátek*		*začátek šabatu 19.53 hodin*
21. 8.	sobota	**Ki tece** 5M 21,10–25,19	
		hf: Iz 54,1–10	
			konec šabatu 21.02 hodin
27. 8.	*pátek z*		*ačátek šabatu 19.39 hodin*
28. 8.	sobota	**šabat slichot**	
		Ki tavo 5M 26,1–29,8	
		hf: Iz 60,1–22	
			konec šabatu 20.46 hodin
29. 8.	*neděle*	*1. den Slichot*	
3. 9.	*pátek*		*začátek šabatu 19.24 hodin*
4. 9.	sobota	**Nicavim** 5M 29.9–30,20	
		hf: Iz 61,10–63,9	
			konec šabatu 20.30 hodin

V sobotu a svátcích šachrit (ranní modlitba) od 9 hodin.

Vysoká synagoga

Ve všední dny šachrit (ranní modlitba) v 8.30 hodin, mincha (odpolední modlitba) ve 14.00 hodin, sobotní mincha ve 13.30 hodin.

6. 8.	pátek	mincha, maariv, kabalat šabat	19.30 hodin
13. 8.	pátek	mincha, maariv, kabalat šabat	19.30 hodin
20. 8.	pátek	mincha, maariv, kabalat šabat	19.30 hodin
27. 8.	pátek	mincha, maariv, kabalat šabat	19.30 hodin
28. 8.	sobota	1. slichot	22.00 hodin
3. 9.	pátek	mincha, maariv, kabalat šabat	19:24 hodin

Jeruzalémská synagoga

Bohoslužby se konají každou sobotu a o svátcích od 8.45 hodin.

Bejt Simcha

Kabalat šabat každý pátek od 17.00 hodin prostřednictvím on-line platformy Skype. V případě zájmu o zařazení na seznam nás kontaktujte na e-mailu kehila@bejtsimcha.cz.

REBELIE A ODVAHA

Rozhovor s lingvistou Jindřichem Tomanem o Toyen a Jiřím Weilovi

Jindřich Toman *(nar. roku 1944 v Praze) je profesorem slovanských jazyků a literatur na Michiganské univerzitě, Ann Arbor, USA. Kromě pedagogické činnosti se věnuje odborným publikacím zaměřeným na Pražský lingvistický kroužek, moderní českou knižní kulturu, českou meziválečnou fotografii a fotomontáž v tiskových médiích. Je zastoupen i v katalogu výstavy, která do poloviny srpna probíhá ve Valdštejnské jízdárně v Praze a je věnována malířce Toyen a jejímu uměleckému a přátelskému okruhu, přičemž k jejím nejbližším přátelům patřil básník Jindřich Heisler, bratr Tomanovy matky. (K výstavě a tématu Toyen viz též on-line debatu NGP On Air* – Toyen. Snící rebelka – Momenty odvahy*, 10. 6. 2021.)*

Nedávno také vyšla v nakladatelství Karolinum anglická edice básně Jiřího Weila Žalozpěv za 77 297 obětí*, k níž Jindřich Toman napsal doslov.*

Pane profesore, na Toyen a na svého strýce Jindřicha Heislera se z dětství těžko pamatujete, nebo vám nějaká raná vzpomínka utkvěla?

Toyen byla jedním z mých prvních rebelantských učitelů. Vozila mě prý v kočárku a podle důvěryhodných svědků mě nabádala: „Řekni hovno!“

Ale to byly maličkosti, protože jinak je pro mě osobně Toyen samozřejmě důležitá jako statečná žena, která strýce ukrývala za okupace.

Řekl byste o tom pár slov?

Jindřich Heisler byl od roku 1938 členem české surrealistické skupiny, jejíž členové se mohli ještě začátkem protektorátu nějak poloveřejně ukazovat. Pak se strýc rozhodl vyhnout povolání k deportaci do koncentračního tábora kvůli neárijskému původu. Ignoroval povolání k registraci a začal se skrývat. Na tom, že se měl kde schovat, měla velký podíl Toyen, ale i další členové skupiny: určitě Karel Teige. Heisler i ti, kdo ho ukrývali, měli až zázračné štěstí.

Hrozilo prozrazení úkrytu?

Za heydrichiády byly domovní prohlídky a jedna prohlídka dorazila i do domu na Žižkově v Krásově ulici, kde měla Toyen svou garsonku a v ní i ateliér. Už slyšeli, jak jde komando po domě, a tak si Heisler vzal kabát, otevřel dveře, sešel po schodech a pak ven z domu. Komando se asi domnívalo, že už je zkontrolovaný… Pak šel k sestře, tedy mojí mámě, do Vršovic a skrýval se u ní několik dní. A i do jejího domu ve Vršovicích dorazila domovní prohlídka! Zase slyšeli, jak postupuje domem. Vzali se za ruce, vyšli na balkon a řekli si, že když zazvoní, skočí. Tedy bylo to v pátém patře… A stal se další zázrak – nikdo nezazvonil. Do garsoniér v pátém poschodí z nějakého důvodu nešli.

Dnes si to vyprávíme jako dramatické příběhy, ale tohle byly reálné momenty a vyžadovaly ohromnou statečnost. Já jsem o tom přemýšlel v souvislosti s rebelií, která je na výstavě Toyen zmiňována, je i v jejím názvu: *Snící rebelka*. Řekl bych, že existuje ještě další stupeň, a to je odvaha. Protože tohle byla rozhodnutí na život a na smrt. Kdyby nedošlo ke zmíněným zázrakům, Toyen, Heisler i celá skupina, všichni by byli zničeni. Podobnou odvahu projevila, když se v téměř padesáti letech rozhodla roku 1947 emigrovat do Francie.

Toyen s Jindřichem Heislerem v Praze, 1939. Z katalogu k výstavě Toyen v NGP.

Nechtěli váš strýc a Toyen emigrovat už před válkou?

Chtěli. Po březnu 1939 to ještě bylo krátce možné, a tak se moje máma, Jindřich Heisler a jejich matka, tedy moje babička, a Toyen rozhodli, že vycestují do Jižní Ameriky. Dali hodně peněz nějakému konzulovi, který jim měl obstarat víza do Brazílie. A ten konzul pak zmizel. Někdo mi před pár lety říkal – Víš, takových konzulů tehdy bylo v Praze několik… Takže je někdo podvedl.

V českém kulturním prostředí je známý další případ odvahy, kdy neteř Franze Kafky Věra Davidová s manželem Karlem Projsou ukrývali novináře Jiřího Weila a Weil byl současně jeden z těch, kdo mohli Toyen a vašemu strýci přiblížit skutečnou podstatu stalinistického režimu, a to svou knihou *Moskva-hranice*.

Možná. Babička říkávala: „Jindra to měl všecko načtený.“ To byla taková zkratka, ale babička měla svým způsobem pravdu. Oni se pohybovali ve společenských kruzích, v nichž se vědělo, co se děje v Rusku, a potom hlavně v československé politice, a jistě nebyli jediní, kdo to tak chápal. Ale měli tu odvahu odjet už roku 1947 a nikdo nepochyboval, že to byla politická emigrace. Vrátit se nechtěli.

Na jaře vyšel v nakladatelství Karolinum anglický překlad Weilova *Žalozpěvu za 77 297 obětí*. První překlad údajně vznikal s pomocí Josefa Škvoreckého a Jiřího Koláře. Víte o okolnostech této jejich práce?

Myslím, že vydání v Karolinu je významný pokus zpřístupnit tuto Weilovu prózu mezinárodnímu čtenářskému publiku. Knížka vyšla v jejich překladové řadě Modern Czech Classics, tedy v systematickém překladovém projektu, kde už máme skoro dva tucty přeložených titulů od Jirotky po Basse nebo Hrabala. Osobně jsem byl dojat, že do řady byl začleněn i Jiří R. Pick, tedy jeho *Spolek pro ochranu zvířat*, což je velmi subtilní titul, který teď dávám na seznam četby, když učím českou literaturu nebo českou literaturu šoa. Weila tam mám ovšem také. O pokusu Škvoreckého a Koláře slyším poprvé, byl to jistě ten příslovečný správný krok, a jak bych se odvážil spekulovat asi z Kolářovy iniciativy, ale v tištěné podobě ho neznám. Myslím, že do tisku ten projekt nedovedli. Bylo by ale zajímavé vědět, kdo byl překladatel.

Jak vám připadá převod *Žalozpěvu* od Davida Lightfoota?

David Lightfoot vystudoval slavistiku na torontské univerzitě, kde také napsal disertaci o Weilovi, myslím snad jedinou na americkém kontinentu. Předpokládám, že jeho překlad je původní, ale k publikaci se

musel trochu revidovat – každý zkrátka potřebujeme ty své editory. V tomto smyslu ho považuji za zdařilý.

Ke knize jste psal doslov. Čím vším je podle vás toto Weilovo dílo zajímavé?

Ten doslov má především podat čtenáři základní rámec – badatelsky by se tam jistě dalo ledacos dopilovat. Nazval jsem Weilovu publikaci esejisticky „příležitostný tisk“, tedy tisk, který měl evidentně souvislost s pracemi v Pinkasově synagoze na konci padesátých let. Tato souvislost je podtržena tím, že na obálce původního vydání je fotografie části zdi se jmény obětí, na které tehdy Václav Boštík a Jaromír John pracovali. Také hned na první stránce Weil mluví o jménech 77 297 obětí, která jsou vepsána na zdech Pinkasovy synagogy. Weil tedy samozřejmě o tomto pamětním projektu do detailu věděl. Výraz „příležitostný tisk“ jsem použil i proto, že ten původní tisk ani není „pořádná“ kniha. Jsou to dvě tiskové slohy volně vložené do jakéhosi papírového přebalu s tou již zmíněnou fotografií.

Tenhle tisk má ale ohromnou sílu a je přes všechny technické nedostatky přesvědčivý a důstojný, nemluvě o Seydlových grafikách. Při anglickém vydání se muselo vyřešit, jak z těchto nemnoha listů udělat knihu. To se ale myslím povedlo. Z Židovského muzea přišly fotografie Pinkasovy synagogy, je tam také mnoho snímků onoho již zmíněného seznamu jmen obětí.

Lze tuto Weilovu báseň zařadit do českého židovského kontextu?

Ano, okamžitě nás asi napadne elegie rabína Avigdora Kary *Všechna ta neštěstí*, kterou rabín napsal na paměť Židů zavražděných ve velkém pogromu v pražském Židovském Městě o Pesachu roku 1389. Kara tento pogrom zažil. I když je znám jako autor vznosných liturgických básní, pijutů, do tohoto žalozpěvu vepsal syrový záznam autentických událostí. Karova elegie se čte ve Staronové synagoze na Den smíření a není vyloučeno, že se její strukturou i některým detaily nechal Jiří Weil inspirovat.

Jakým způsobem?

Ve Weilově *Žalozpěvu* jsou tři roviny: obecná, která shrnuje osud českých Židů za holokaustu, pak rovina faktická, kterou tvoří konkrétní mikropříběhy různých postav. Weil popisuje přízračné scény, v nichž různí Židé umírají během procesu segregace a příprav na deportaci: Rudolfa Jakerleho raní mrtvice, protože si nemůže vybrat z účtu svou penzi, Maxe Oppermana zatkne gestapo o přestávce na (Židům zapovězeném) koncertě, protože ho tam zahlédl a udal bývalý kolega atd. Třetí rovinu tvoří starozákonní citáty a citáty

Toyen, J. Heisler a F. Kiesler v Paříži, 1947. Z katalogu k výstavě Toyen v NGP.

z Žalmů. Ale zatímco Kara používá biblické citáty, aby prokázal svou rétorickou zběhlost, Weil je používá spíš jako komen-

Obálka vydání Weilovy básně z roku 1958.

tář k prvním dvěma rovinám: jednak jako by vyjadřoval pochyby o tom, že by takovým neštěstím Bůh trestal židovské hříšníky, a jednak v naději, že židovská dějinná linie přesto přese všechno pokračuje.

A lze *Žalozpěv* zařadit do kontextu české moderní poezie?

Jiří Orten napsal za války cyklus *Elegie* a o něco dřív *Pláč Jeremiášův*. Ale Weila víc ovlivnil literární kontext poválečný, padesátých let, kdy se v básních zdůrazňovala fakticita a potlačovaly se emoce, což odpovídalo pojetí poezie, které vyjádřil T. W. Adorno svým známým úsudkem, že po Osvětimi už nelze psát básně. A nezapomeňme, že blízkým Weilovým přítelem byl Jiří Kolář, autor sbírky *Černá lyra*, v níž jsou básně zachycující válečné osudy, včetně tragédie rodinného tábora. Báseň *1944* napsal Kolář na základě vzpomínek dvou osvětimských vězňů Ericha Kulky a Oty Krause *Továrna na smrt* a tento styl definoval jako „autentickou poezii“, básně bez „básnické mlhy“, což by se hodilo i na Weilův *Žalozpěv*, na faktickou rovinu v něm obsaženou. Myšlenka autentické poezie Weila nepochybně ovlivnila.

Vyjde v Karolinu i originální verze s novým, tedy s vaším doslovem?

Myslím, že Karolinum českou edici nechystá, ale osobně se domnívám, že by taková edice měla vyjít. Text je samozřejmě dostupný v novějších českých edicích, ale že je krátký, tak se většinou přiřazuje k jiným Weilovým prózám. Myslím, že to je text silný, kompozičně neobvyklý, a koncepčně určitě ne jen nějaký dodatek nebo přívažek. Samostatné publikace by se měl někdo určitě ujmout. Jestli bych ho s něčím kombinoval, – ale nutné by to jistě nebylo – tak možná právě s Kolářovou *Černou lyrou*. Kolář a Weil byli přátelé, a tak by snad spolu přátelsky žili i v takovéhle edici. V každém případě mě neudivuje, že Kolář a Škvorecký, tehdy oba v emigraci, uvažovali o anglickém překladu *Žalozpěvu*.

Byla do angličtiny přeložena i jiná díla Jiří Weila? Čtete je se svými studenty na University of Michigan, a pokud ano, jak je vnímají?

Vyšel *Život s hvězdou*, a to v překladu Rity Klímové a Roslyn Schlossové a s předmluvou Philipa Rotha, což už je klasika, kniha kterou v kurzech probíráme. Také vyšel román *Na střeše je Mendelssohn*. Snad se dočkáme i překladu románu *Moskva–hranice*, který by otevřel na Weila další pohled.

Připravujete nějakou další publikaci?

Ano, ano, dokončil jsem knihu o česko-židovském devatenáctém století, má čtyři sta stránek, takže o tom snad, až vyjde – teď už ji nemohu ani vidět…

Alice Marxová

MEZI NEBEM A ZEMÍ

Průvodce po stopách židovských autorů středních Čech

V roce 2014 byla dokončena stavebně restaurátorská část dosud největšího projektu na záchranu a zpřístupnění židovských památek v České republice, nazvaného Deset hvězd. Návštěvníkům se otevřely dlouhodobě uzavřené a chátrající synagogy a rabínské domy, obohacené o stálé tematické expozice i časově omezené výstavy, přednášky a koncerty Postupně se Deset hvězd (www.10hvezd.cz) dostalo do povědomí veřejnosti a celý projekt úspěšně naplňuje svůj záměr – představit židovskou historii a judaismus v českých zemích v autentickém prostředí jako celek.

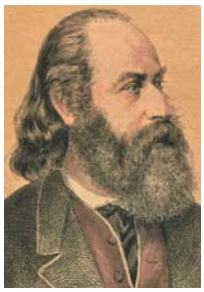

Moritz Hartmann.

ČTYŘICET DVA HVĚZD

Deset hvězd nyní následuje a svým způsobem s nimi koresponduje publikace, vydaná na konci minulého roku Středočeskou vědeckou knihovnou v Kladně, která má v názvu hvězd hned 42. Jedná se o průvodce po stopách židovských autorů Středočeského kraje, který se jmenuje *42 hvězd mezi nebem a zemí*. Předmětem jeho zájmu jsou díla, která sice „nepodlehnou ohni ani meči“, ale zato jsou občas zapomínána nebo se z paměti vytrácejí i spolu se svými autory. Čtyřicet dva česky a někdy také německy píšících autorů, kteří se v různých obcích či městech Středočeského kraje narodili nebo tam dlouhodobě žili, je v knize seřazeno chronologicky v generačních okruzích od 19. století až po současnost. Najdeme mezi nimi spisovatele známé, jako jsou František Gellner, Vojtěch Rakous, Otokar Fischer, Jiří Orten, Jiří Weil či Ota Pavel, tvůrce méně známé – sem patří třeba Camill Hoffmann, Josef Popper-Lynkeus nebo Gisa Picková-Saudková, autorka knihy *Hovory s Otokarem Březinou* – spolu s autory už víceméně zapomenutými: Moritzem Hartmannem, mnichovohradišťským rodákem Leopoldem Kompertem, Hansem Janowitzem, Josefem Körnerem, Isidorem Hellerem, Emilem Flusserem a dalšími.

J. R. Pick.

USPOŘÁDÁNÍ

Uspořádání jednotlivých kapitol reflektuje okolnosti, které tvorbu autorů provázely a měly podstatný vliv na jejich osudy. Po úvodní kapitole Devatenácté století se druhá věnuje Přelomu století a období první a druhé republiky, v třetí najdeme autory třicátých let, jejichž životy poznamenala emigrace, čtvrtá zahrnuje oběti holokaustu, zatímco pátá se soustřeďuje na tvůrce, kteří nacistické pronásledování přežili. Ty, kdo se narodili po válce a bývají označováni jako post-holokaustová generace, zastupuje mezi nebem a zemí pouze spisovatelka Irena Dousková.

Ve *42 hvězdách* najdou spolehlivé a současně srozumitelné základní informace na dané téma nejen regionalisté a lokální patrioti, ale i mnozí další, mezi nimi v neposlední řadě studenti a možná že občas i jejich učitelé. Navíc jsou texty doplněny množstvím fotografií a reprodukcí, často unikátních a dobře vytištěných. Je také třeba ocenit, že editoři nezapomněli ani na takové autory, jako byl Petr Lampl, kolínský rodák a spiritus agens mnoha spontánních podniků, odehrávajících se v šedesátých a zejména sedmdesátých let minulého století v pražských hostincích i jinde. Vždyť Lampl napsal v podstatě jednu jediinou, zato ale zcela pozoruhodnou sbírku básní, která si zaslouží trvalé pozornosti.

Josef Popper-Linkeus.

LOKALITY

Cenná je rovněž sedmá kapitola, která čtenáře seznamuje s místy, kde se autoři narodili nebo žili, s židovskou historií těchto míst, případně i s dalšími židovskými památkami, jako jsou synagogy, židovské hřbitovy, pokud se dochovaly. Díky výzkumu v židovských matrikách i přímo v terénu se podařilo najít a fotograficky zdokumentovat většinu rodných domů uvedených spisovatelů.

Od Buštěhradu Oty Pavla, Dobříš kde působil Siegfried Kapper, Kolín (Petr Lampl, Otokar Fischer, Camill Hoffmann) přes Kosovu Horu, kde se narodil básník a překladatel Friedrich Adler, Kutnou Horu bratří Ortenů, Mladou Boleslav Františka Gellnera až po Praskolesy, odkud pocházel Jiří Weil, Václavice Richarda Federa a Zbraslav, kde bydlel Jiří R. Pick.

42 hvězd lze bez nadsázky označit za dobrého průvodce na cestách literární krajinou středních Čech, krajinou částečně skutečnou a částečně imaginární, průvodce, který pozornému čtenáři poskytuje příležitost nahlédnout do její celkem nedávné minulosti z židovské perspektivy literární i historicko-kulturní.

Vojtěch Rakous.

Jako ukázku přetiskujeme heslo z kapitoly Oběti holocaustu, věnované Gise Pickové-Saudkové, a heslo Praskolesy z oddílu Lokality, kde se narodil přehlížený a dodnes nedoceněný Jiří Weil.

jd

GISA PICKOVÁ-SAUDKOVÁ

21. února 1883 Kolín
prosinec 1943 Osvětim-Březinka, Polsko
„Lidská myšlenka je živa jen v mozcích, v lidech. Psaná, tištěná myšlenka nečtena zůstala by mrtva."
(z knihy *Hovory s Otakarem Březinou*)

ŽIVOT

Gisa Picková, rozená Gisela Saudková, se narodila do významné rodiny Saudků. Nejstarší bratr MUDr. Ignaz Saudek (1875–1930) žil v Brně a byl lékařem. Druhý bratr Robert Saudek (1880–1935) byl překladatelem, publicistou a významným grafologem. Picková-Saudková studovala v Kolíně na střední škole a později navštěvovala soukromé hodiny v Praze a v Berlíně. Již v Kolíně se zapojovala do kulturního a společenského života. Byla aktivní v místním Sokole, byla členkou Strany národně socialistické a posléze Národní strany práce, organizovala literárně poznávací akce.

V roce 1911 se vdala za zvěrolékaře Richarda Picka. Manžel se narodil v roce 1878 v Třešti, ale od roku 1907 byl obvodním a městským zvěrolékařem v Jaroměřicích nad Rokytnou. Gisela se za manželem přestěhovala do Jaroměřic nad Rokytnou, kde žili v bytě na Komenského náměstí č. p. 59/60 v domě, v němž sídlila Občanská a hospodářská záložna (dnes zdravotní středisko a lékárna).

11. dubna 1912 se jí narodila v Jaroměřicích dcera Jiřina Picková, 22. listopadu 1916 se jí narodil v Praze syn Pavel.

V roce 1921 si manželé Pickovi objednali návrh vily od známého pražského architekta Pavla Janáka, který se však bohužel nezrealizoval. Roku 1924 se ohlásila choroba Richarda Picka a zhruba za rok, v lednu 1925, Pick zemřel při pobytu ve Vídni. Giselin manžel byl pohřben na židovském hřbitově v Moravských Budějovicích. Picková-Saudková se s dětmi přestěhovala zpět ke své rodině do Kolína.

Po smrti manžela psala články do různých časopisů a novin. Mnohdy používala pseudonym Karel Vávra. Živobytí jí zajišťovaly honoráře za články a penze po manželovi. Rodina naštěstí vlastnila v Kolíně dům. Picková-Saudková spolupracovala také s listem Polabská stráž. Věnovala se sociálním otázkám a problematice postavení žen ve společnosti. Vnitřně byla spjata jak s kulturou českou, tak židovskou.

S nástupem nacismu byla celá rodina perzekvována a Picková-Saudková musela nastoupit do kolínského transportu směřujícího do Terezína. V Terezíně napsala divadelní hru pro děti, ale ještě před jejím provedením byla odeslána se synem Pavlem 15. (nebo 18.) prosince

Gisa Picková-Saudková.

1943 transportem do koncentračního tábora v Osvětimi. Zahynula na konci roku 1943. Syn Pavel, kterému v době deportace bylo 27 let, se pravděpodobně z Osvětimi dostal do koncentračního tábora Schwarzheide, kde zemřel.

Dcera Jiřina dostala místo na židovské obecné škole v Jáchymově ulici v Praze a současně působila i v přeškolovacích kurzech Židovské náboženské obce. Škola v Jáchymově ulici byla poslední možností studia pro židovské děti z celé Prahy. Když byla i tato škola uzavřena a děti se nesměly učit vůbec, Jiřina Picková vedla dětský útulek pro židovské děti, což byly jakési školní družiny. Byla členkou ilegální komunistické strany, činná byla též v Petičním výboru Věrni zůstaneme. V souvislosti s členstvím v ilegální komunistické straně byla zatčena a uvězněna v Praze na Karlově náměstí a na Pankráci. Za svou činnost byla popravena.

DÍLO

V Jaroměřicích žil od roku 1901 básník Otokar Březina, s nímž se Gisela velmi spřátelila. Od srpna 1914 až do roku 1928 si zaznamenávala výroky Otokara Březiny a hovory s ním, které po Březinově smrti publikovala knižně pod názvem *Hovory s Otokarem Březinou* (1929).

Tato kniha zůstala jediným publikovaným dílem Pickové-Saudkové. V její pozůstalosti se dochovaly rukopisy dramat *Pan okresní školní inspektor Marhold*, *Za denním chlebem*, *Pane šéf* a *Ve starobním útulku* a také autobiografický román *Deník židovské dívky* (1897–1910), který zobrazuje jak postavení Židů, tak postavení žen ve společnosti na přelomu století.

ZAJÍMAVOST: V roce 1928 Picková-Saudková obdržela Grabowského cenu za divadelní hru *Za denním chlebem*.

Výběrová bibliografie: *Hovory s Otokarem Březinou*, Praha, S. V. U. Mánes 1929

PRASKOLESY (okres Beroun)

Obec ležící v okrese Beroun, asi 3 km jihovýchodně od obce Žebrák.

V Praskolesích existovala malá židovská komunita přidružená k větším Hořovicím. Hřbitov byl založen ve druhé polovině 19. století pro židovské náboženské obce v Praskolesích a Hořovicích a byl používán do druhé světové války. Dochovalo se zde 94 náhrobků klasicistního a moderního typu, nejstarší z doby založení hřbitova, nejmladší z roku 1950.

Rodný dům Jiřího Weila č.p. 3 mezi Praskolesy a Kotopeky.

Osobnost: Praskolesy jsou rodištěm spisovatele Jiřího Weila (1900–1959).

(Alexandra Blodigová, Kateřina Mikulcová, Kateřina Voborská a kol.: *42 hvězd mezi nebem a zemí – Po stopách židovských autorů Středočeského kraje*. Vydala Středočeská vědecká knihovna v Kladně, p. o. v roce 2020, 160 stran, fotografie a barevné reprodukce v textu, měkká obálka. Kniha vznikla v rámci stejnojmenného projektu uskutečněného SVK v Kladně v roce 2019, www.svkkl.cz)

AGENT J. FELIX SLYŠEL V NOCI VE 22,30 KŘEPELČÍ VOLÁNÍ

Některá hlášení, vztahující se k avifauně pražského území

Jak se uvádí v každé učebnici dějepisu, rakousko-uherská monarchie přestala existovat na podzim roku 1918. Ale mnohé nasvědčuje tomu, že zánik a zmizení Cislajtánie a Translajtánie z politické mapy světa ještě neznamenalo její skutečnou anihilaci. Staré mocnářství poté, co svůj rozpad přetvořilo v nostalgii po sobě samém a v alianci této nostalgie se střední Evropou, která jako side effect tohoto rozpadu vznikla, dalo vzniknout staronovému dualistickému a současně pouhým okem neviditelnému státnímu útvaru, který nás obklopuje už víc než jedno století. Zahrnuje většinu historických celků zvěčnělého mocnářství i značnou část jeho obyvatelstva, respektive jejich potomků, at' už o tom vědí nebo (většinou) nevědí. Svému předchůdci a demiurgovi se tento útvar podobá do té míry, že v podstatě přejímá jeho hlavní formální znaky: vypjatý zemský patriotismus, mnohojazyčnost, mírný antisemitismus, propracovaný byrokratický systém, tendenci k centralismu, náboženskou toleranci a rozsáhlý policejní aparát, který je především od toho, aby vyjmenované, případně i další hodnoty byly veškerému občanstvu k dispozici.

Čím se odlišuje zejména, je přiznání všech práv (i povinností) mnohem širšímu okruhu tvorů, kteří se na jeho území nacházejí, než tomu v Rakousku-Uhersku, byt' i jen teoreticky, kdy bývalo. Subjektem práva jsou zde vedle fyzických osob, právnických osob, státu a územních samosprávných celků také další savci, ptactvo, hlodavci a obojživelníci. Někteří mají dokonce volební právo. K volbám ovšem dochází jen málokdy.

V poslední době, jak potvrdily materiály, které unikly na veřejnost v souvislosti s případem Baum-Storch, se pozornost policie a výkonné moci ve staronovém soustátí zaměřuje především na ptactvo. To, zejména pak to stěhovavé, je nyní předmětem do jisté míry oprávněných pochybností co do jeho loajality. Svůj zemský patriotismus sice stěhovaví dosti přesvědčivě dokládají tím, že se s každým jarem znovu a znovu do soustátí vracejí, stejně tak ale svým každoročním odletem do cizích krajů opakovaně vzbuzují, zejména na vyšších místech, nedůvěru a podezření. Hlášení policejního sledování ptactva, určená k utajení a současně podléhající zákonu litera scripta manet o dostupnosti policejních záznamů pro veřejnost, byla v nedávné době rozpoznána v doslovech k nejrůznějším románům i básnickým sbírkám, v návodech k použití, příbalových letácích léků, a dokonce i v předmluvách. V souvislosti s tímto přece jen poměrně kuriosním způsobu zveřejnění se však nelze zbavit dojmu, že se tak

děje, jak se říká na Bukovině, „aby se koza napásla a vlk si pochutnal".

Některé z takto identifikovaných reservátů Ti, laskavý čtenáři, který doslovy nečteš, předmluvy přeskakuješ a návody a příbalové letáky zahazuješ, tímto předkládáme. Neboť se skrze ně – opět aktuální – artikuluje otázka, v jaké podobě a míře je nenahraditelná činnost policejního sboru ještě státotvornou a kdy už se stává brilantním, ale současně i samoúčelným lartpourlartismem, končícím jednou gilotinou, jindy lepem ptáčníkovým.

* * *

Hlášení 31: Prahu obývá nový druh holubů, který se u nás teprve před nedávnou dobou usadil. Je to jihoevropská a maloasijská hrdlička zahradní (*Streptopelia decaocto*), která se plavým zbarvením hodně podobá často chované hrdličce chechtavé. Rozšířila se z Balkánského poloostrova přes Maďarsko do střední Evropy. Postupně osídlila většinu pražských zahrad, pokud jsou v nich starší stromy, a stala se v Praze zcela hojným ptákem. Upozorňuje na sebe hlavně houkavým hlasem, charakteristicky tříslabičným a velmi rytmickým, který zní jako „hu hrůů huk" stále opakované. Hnízdí po způsobu svých příbuzných na stromech, ale na rozdíl od nich na zimu neodlétá, nýbrž jako nestěhovavý pták přečká u nás i tuhé mrazy a přizivuje se pak ponejvíce na dvorech u zásypů drůbeže.

Hlášení 35: Nevelké hnízdiště břehulí je na Císařském ostrově proti Trójí. Podle sdělení agenta Štěpánka hnízdívaly břehule kdysi i na Vinohradech, celkem daleko od vody. Menší kolonie byla u statku Horní Stromky na Vinohradech a další větší sídliště bylo v pískové stěně za vršovickým hřbitovem. Nejpodivuhodnější hnízdiště břehule mi ukazoval informátor Blažka roku 1946 za Bílou horou u Řep, kde bylo asi 25 hnízd úplně v polích, v úzké jámě, asi 3–4 m hluboké a jenom asi 2 m široké.

Hlášení 43: Vrčala (*Turdus musicus*) objevuje se jako host v Praze častěji, ponejvíce na jarním tahu ve Stromovce, kde jsem na př. viděl hejno deseti kusů; agent Wahl viděl hejna čítající dokonce padesát až dvě stě exemplářů.

Hlášení 45. Sýček (*Athene noctua*) býval před deseti až patnácti lety pravidelným obyvatelem Vinohrad, kde hnízdíval, nejspíše v blízkosti Vinohradské nemocnice. Několikrát jsem ho viděl sedět na hřebenech střech ve Státním zdravotnickém ústavě a dvakrát jsem ho vylovil z větrací šachty jedné z budov, do které při svých nočních toulkách spadl a zůstal v ní uvězněn. Hladem zubožného vězně jsem pak rychle zase vykrmil laboratorními myšmi a krysami, které zbývaly po pokusech na vězních. Nepochybuji, že si sýček dodnes zachoval pražskou příslušnost

Hlášení 46: Kalous (*Asio otus*) se koncem dubna 1945 zdržoval v zahradách a na hřbitovech v okolí Vinohradské nemocnice. Pozoroval jsem ho ze vzdálenosti několika kroků na zahradě Státního zdravotnického ústavu a agent Matějka ho viděl v těchže dnech na Vinohradském hřbitově.

Hlášení 47: Výskyt modřinky sibiřské či lazurové (*Parus cyaneus*) nebyl v Čechách pozorován celé půl století. Dobrý znalec ptáků, člen Čs. ornithologické společnosti a spolehlivý informátor Hejl, pozoroval v Letenských sadech dvě modřinky tohoto druhu z bezprostřední blízkosti, takže se nemohl v určení zmýlit. Lze litovat, že není dokladu pro toto nové a velmi vzácné zjištění.

Hlášení 49: Babka luzní (*Parus atricapillus*) byla na území Velké Prahy přísti-

žena také později. Dle hlášení Wahla se na podzim a v zimě roku 1943 zdržovala delší dobu na území pražské zoo.

Hlášení 61: Za období dvaceti let jsem zaznamenal jarní přílet zvonohlíka (*Serinus canaria*) do Prahy ve druhé polovině měsíce března jenom dvakrát, jinak se na hnízdištích uvnitř města (zahrady na Vinohradech) objevil nejčastěji teprve v prvé třetině dubna. Přezimování zvonohlíků v Čechách je výjimečným zjevem, dosud jen zřídka zaznamenaným. Na území Prahy se událo ještě v Braníku (podle poručíka Kadlece ojedinělý kus).

Hlášení 65: V současné době v pražských parcích a starých zahradách rozhodně z datlů převažuje žluna šedá (*Picus canus*). Její pokřik zaznívá již v lednu, jakmile je teplejší slunný den. Ve vnitřním městě se pravidelně zdržuje v Botanické a v Kateřinské zahradě.

Hlášení 67: Pěnice slavíková (*Sylvia borin*) zpívala dříve i ve staré Kateřinské zahradě, tedy zcela uprostřed města. V téže zahradě se pravidelně vyskytuje i černohlávek (*S. astricapilla*).

Hlášení 69: O pěnici vlašské (*Sylvia nisoria*) mi sdělil zajímavé zprávy informátor F. Hejl, který píše: „Měl jsem zajímavou podívanou v Divoké Šárce. V koruně jabloně, pod níž jsem seděl, krmila samička pěnice vlašské vzletné mládě. Po chvíli přiletěl krutihlav s plným zobákem hmyzu a krmil totéž mládě pěnice. Jednu chvíli se setkali u mláděte oba, pěnice vlašská i krutihlav. Nejdříve nakrmila pěnice, načež odlétla a nakrmil krutihlav! Pozoroval jsem to zblízka triedrem a nevím, co si mám o tomto případě myslit.“ K tomu dodávám, že zkušený informátor F. Hejl je členem Sboru národní bezpečnosti a že už jaksi ze služební povinnosti musí mít o každém případu jasno. Proto podávám vysvětlení, které jistě bude zajímat i pana policejního ředitele. Pozorování názorně dokazuje, že ptáci jednají při krmení mláďat pudově. Nekrmí z nějaké rodičovské lásky k svým dětem, jak si lidé často myslí, připisujíce zvířatům lidské vlastnosti. Ptáci jsou vedeni pouze svým pudem a v určitou dobu musí krmit. Je to pro ně naprostá potřeba, ukájí to jejich pud a jim samotným to dělá dobře. Podnětem ke krmení je otevřený zobáček mláděte a jeho pištění. Často je jedno, o jaké mládě jde, pták nakrmí třeba i cizí, jen když rozvírá zobáček hodně doširoka.

Hlášení 69: Hnízdění pěnice modré (*Prunella modularia*) na území Velké Prahy prokázal agent Limberk nálezem opuštěného hnízda se čtyřmi vajíčky v Cibulkách v Motole, nevysoko na smrčku. Agent Wahl udává, že pěnice modrá hnízdí v Šárce a ve Stromovce. Doklady však o tom nemáme, protože hnízda jsou dobře ukrytá v hustých smrčinách a nesnadno se hledají.

Hlášení 75: Dne 22. května 1946 se potulovala kukačka (*Cuculus canorus*) uvnitř města po zahradě Státního zdravotnického ústavu v Praze XII a dokonce si tu zakukala. To je uvnitř Prahy výjimkou. V posledních letech však policisté zaznamenali v několika případech poměštění kukačky v západním Německu. Jednotlivé kukačky se tam usadily přímo ve městech, pozbyly své vrozené plachosti a kukaly pak dokonce i na městských ulicích.

Hlášení 47: Za tahu byl v Praze v posledních letech několikrát zastižen lejsek malý (*Muscicapa parva*), vzácný a nenápadný ptáček. Byl vždy chycen spolupracovníky naší stanice. Mám v záznamech tyto případy: poručík Kadlec chytil mladou samičku lejska malého na Štvanici, rytmistr Hájek polapil do sítě jeden kus v Ďáblickém háji a dobrovolní spolupracovníci V. Kruis a dr. Halík mladého samečka rovněž v Ďáblicích.

Hlášení 88: Tuhýk obecný (*Lanius collurio*) hnízdil v letech 19388–1941 uvnitř Prahy na zahradě Státního zdravotnického ústavu.

Hlášení 90: Viděl jsem bažantí slepici (*Phasianus colchicus*) až ve středu města, v kateřinské zahradě v Praze II. Byl to zjev jistě neobvyklý.

Hlášení 102: Koroptve (*Perdix perdix*) ještě před patnácti lety pravidelně zaletovaly do sousedství Vinohradské nemocnice, kde byla mezi Vinohrady a Vršovicemi veliká nezastavěná plocha vojenského cvičiště. Každý rok se zdržovaly i na rozlehlé zahradě Státního zdravotnického ústavu a dokonce tu i hnízdily. Dnes obývají pouze okraje města, tam, kde končí souvislé zastavěné plochy. Leckdy však přeletují i nad mořem pražských domů, což je pro ně prostředí tak nezvyklé, že to někdy vede ke zvláštním příhodám. Tak podle sdělení agenta Veselovského spadla jedna do větrací šachty v budově Zoologického ústavu Karlovy university u Botanické zahrady. Informátor Hanzák zase viděl, jak pobíhala koroptev po střeše Národního divadla, odkud pak odlétla s hlasitým čiřikáním.

Hlášení 103: Ještě nyní se křepelky (*Coturnix coturnix*) objevují v Praze, někdy přímo ve městě. Agent J. Felix slyšel v noci ve 22,30 křepelčí volání v okolí Smíchovského nádraží; v letních měsících tloukla křepelka často v noci na různých místech v okolí pražské porodnice.

Hlášení 109: Racek bouřní (*Larus canus*) přezimuje v posledních letech v malém množství zcela pravidelně mezi racky chechtavými na Vltavě. Z mnohých mých pozorování je zatím vidět, že se tu zdržují od konce listopadu až do začátku dubna. Současně bylo pozorováno nejvýše devět kusů. Ponejvíce nás navštěvují mladí ptáci v prvém roce života. Z jiných u moře žijících racků jsem pozoroval na Vltavě dospělého racka žlutonohého (*Larusfascus*) u Střeleckého ostrova, který se tu zastavil pouze na jediný den.

(*pokračování na str. 15*)

KDYŽ SE V LUŽI VYŠÍVALO

O rodinách Viktora Schwarze a Ludvíka Aschermanna

V letošním roce budou ve východočeském městečku Luže opět položeny stolpersteiny neboli kameny zmizelých. K loni položeným čtrnácti pamětním dlažebním kostkám jich přibude dvanáct a příští rok pak zbývající část, tak aby byly připomenuty všechny zdejší oběti holokaustu. Jedna z adres, na kterou kameny v září umístíme, je v Husově ulici před domem čp. 247. Žily v něm dvě rodiny, kterým se v předválečné Luži dařilo a měly ji rádi. Jejich osudy známe hlavně díky vzpomínkám významného překladatele a rozhlasového režiséra a herce Josefa Schwarze-Červinky, jenž právě tomto domě vyrůstal.

OTEC BYL ŠÉFEM PODNIKU, STRÝC ADMINISTRÁTOREM

Zmíněný dům v Husově ulici patřil po desetiletí rodině Schwarzových a Aschermannových. Společně ho ve dvacátých letech minulého století zakoupili švagři Ludvík Aschermann a Viktor Schwarz. Oba pánové se do Luže přiženili, pojali za manželky dcery Josefa a Marie Červinkových. Rodina Červinkova byla značně rozvětvená a v Luži žila po staletí, se jménem Červinka se mezi lužskými Židy setkáváme již v roce 1689. Její příslušníci patřili mezi vážené členy zdejší židovské náboženské obce, někdo z Červinků se několikrát stal přímo jejím představeným. Svědčí o tom i publikace *Židé a židovské obce v Čechách v minulosti a dnes* z roku 1934 od Hugo Golda, kde na dvoustraně věnované Luži nalezneme krom fotografií synagogy portréty šesti lidí, a pět z nich jsou příslušníci Červinkova „klanu“. Mezi nimi právě pánové Viktor Schwarz a Ludvík Aschermann.

Rodina Červinkova, Schwarzova a Aschermannova se v Luži několikrát stěhovala. Od sedmdesátých let 19. století žili Červinkovi v domě čp. 95 v Komenského ulici, zde vyrostly jejich děti a provozovali zde obchod se smíšeným zbožím, Marie Červinková i výčep lihovin (ještě v roce 1910).

První se v roce 1905 provdala starší dcera Johanna za Ludvíka Aschermanna, sňatek mladší Emilie a Viktora Schwarze následoval za čtyři roky poté. Rodiny obou sester i rodičů žily v blízké pospolitosti. Obě dcery se po sňatku nastěhovaly do rozlehlého domu čp. 124 v Jeronýmově ulici v bývalé židovské čtvrti (dům Červinkových v Komenského ulici byl na druhé straně městečka). Nejprve zde od roku 1905 bydlela Johanna s manželem, od sňatku v listopadu 1909 zde žili i manželé Schwarzovi. Rodiče se k dcerám nastěhovali „na důchod“ někdy po roce 1910, a Josef Červinka zde v roce 1915 zemřel.

Josef, nejmladší syn Emilie a Viktora Schwarzových, na toto soužití rodin vzpomíná: *Domácnost jsme sdíleli s rodinou matčiny sestry Jany (tedy tetičky Žandy) Aschermannové. Se strýcem Ludvíkem a dvěma bratranci, Karlem a Jarkem, a babičkou nás někdy bývalo u stolu deset. Nikdo z nich už nežije. Když mi bylo devět, přestěhovali jsme se do nového domu, vlastně vily, kterou otec koupil i s malou továrnou, a funkce byly rozděleny: otec byl šéfem podniku, strýc jakýmsi administrátorem, který se staral i o velkou zahradu, teta pečovala o domácnost a maminka vedla výrobu – byla „duší podniku“, jak otec říkával. A já jsem ten trvalý rodinný soulad, jinde dost vzácný, prožíval, jako kdybych měl ne dva, ale čtyři rodiče.*

Luže v roce 1931. Vlevo je vidět část domu čp. 247, v němž žili a provozovali továrnu na šití a vyšívání prádla Aschermannovi a Schwarzovi. Foto ze sbírek Regionálního muzea ve Vysokém Mýtě.

FIRMA ASCHERMANN A SCHWARZ

Švagři provozovali pro zdejší oblast typickou obchodně-výrobní činnost židovských rodin: zprostředkovávali ruční vyšívání. Viktor v roce 1921 uvádí jako obchodní činnost „obchod se střižním zbožím“, Ludvík čistě „ruční vyšívání“. Obchod spočíval v tom, že zprostředkovatelé získávali zakázky, nakoupili materiál a měli síť domácích vyšívaček. Ty podle vzorů, které zprostředkovatelé zákazníkovi nabízeli, příslušné zakázky vyrobily. Tyto vzory byly cennou součástí firemního obchodního tajemství a v rámci firmy byli zaměstnáni též jejich tvůrci, kteří vyráběli pro vyšívačky „mustry“. Prádlo se vyšívalo nejen pro soukromé účely – typicky dívkám na svatební výbavy –, ale též pro větší zákazníky, např. lázně, hotely nebo restaurace, které chtěly mít na ložním prádle či ubrusech vyšité logo nebo název podniku. O tom, že se jednalo o výhodný byznys, svědčí fakt, že podobných firem v blízkém okolí známe mnoho a zjevně neměly problém se uživit. Zároveň bylo v okolí dost vesnických vyšívaček, které dokázaly vyrobit požadované výšivky v náležité kvalitě. Červinkovi byli dokonce příbuzensky spojeni s rodinou Weissových z nedalekých Kameniček, která neoficiálně provozovala i vyšívačskou školu.

Josef Schwarz ve své knize dále vzpomíná, jak se v roce 1924 obě rodiny i s babičkou stěhovaly do nové vily čp. 247, kterou společně Viktor Schwarz a Ludvík Aschermann zakoupili a využili k expanzi vlastní firmy, z faktorství přešli na továrnickou výrobu „dámského, ložního a stolního prádla“ a jeho ruční vyšívání. Podnik prosperoval, přečkal i velkou hospodářskou krizi, jeho konec přivodil až příchod nacistů.

RODINA SCHWARZOVA

O životě rodiny Schwarzovy máme ze všech lužských rodin asi nejvíce informací. Nejmladší syn Schwarzových – Josef – zaznamenal život rodiny i blízkých přátel a částečně i místní židovské komunity ve svých memoárech, z nichž jsme již citovali. Vyšly nejprve v rozhlasové podobě, později (roku 2003) v pražském nakladatelství Torst pod stejným titulem: *Trpělivě obnošené tělo*.

Z knihy se dozvídáme, jak rodina prožívala náboženský život, slavila svátky, zda dodržovala košer pravidla stravování, celkově i poznáváme povahy jejích členů – váženého, přitom veselého otce Viktora, laskavou a odpouštějící maminku „Milku“ (Emilii), nezbedné kluky Pepíka a Ottu, i nositelku tradic babičku Červinkovou. Z vyprávění dýchá i život Luže, jejích učitelek, židovských lékařů, kteří se angažovali v kulturní oblasti a pořádali komorní koncerty, jednotlivých řemeslníků, s nimiž chlapec přicházel do kontaktu.

Pestrý život rodiny i komunity v městečku tragicky zničila nacistická okupace. Manželé Schwarzovi měli tři děti: dceru Alžbětu, řečenou Ella, a syny Ottu a Josefa – Pepíka. Děti byly v době okupace již dospělé – dceři bylo v době příchodu nacistů 24 let, byla to krásná mladá žena. Nejstarším dítětem byl Otta, narozený v roce 1912. Ten se ještě před okupací stačil oženit s Evou Pickovou z Vysokého Mýta. Mladí manželé žili až do roku 1941 v Luži, oba pracovali v rodinné firmě, potom však nastalo nucené sestěhovávání židovských rodin. Své domy museli opustit, obsadili je často nově příchozí němečtí správci či jiní nacističtí prominenti. Mladí Schwarzovi – Otto a Eva – se museli vystěhovat ze svého „domečku pod Chlumkem“, jak ho Otto nazývá v dopisech, v listopadu 1941. I rodiče Schwarzovi s dcerou Ellou museli vyklidit rodinnou vilu čp. 247 a nakonec našli útočiště v jedné místnosti domku Čečetkových v Jeronýmově ulici, hned vedle domu čp. 124, kde kdysi bydleli. Otto s Evou se z Luže přestěhovali do Mýta k Evině mamince Olze Pickové.

NEJMLADŠÍ BYL PEPÍK

Nejmladšímu synovi Pepíkovi bylo v době příchodu Němců 23, žil a pracoval v Praze. Rodiče pro něj původně plánovali profesní dráhu úředníka, ale již za studií na vícero gymnáziích (žádné nedokončil) se ukázalo, že nebude mít na tuto kariéru patřičně „usazený“ temperament. Oslovovalo ho naopak umění a brzy objevil své herecké nadání a recitační schopnosti. Před válkou studoval herectví na pražské konzervatoři. Zde se seznámil a bydlel s Jiřím Ortenem, přátelil se s mnoha členy pražské předválečné kulturní obce, také s Pavlem Tigridem.

S Tigridem se také odhodlal k útěku do emigrace bezprostředně po příchodu Němců 15. března 1939. Dobrodružně se jim podařilo uniknout na motorce přes Německo do Holandska a dostat se do Velké Británie. V Londýně se dostal do zahraničního vysílání BBC pro Československo, po válce a návratu domů pak působil v Československém rozhlase jako herec, dramaturg a režisér, a také se díky vynikající angličtině uplatnil jako překladatel.

Od roku 1947 přeložil z angličtiny více než šedesát prozaických knih a divadelních her. Jeho profesní životopis by vydal na samostatný článek. V rozhlase vystupoval pod dívčím příjmením své matky – Červinka, překlady podepisoval Schwarz a po pádu komunismu příjmení spojil do Schwarz-Červinka. V Československém a později Českém rozhlase strávil s krátkou přestávkou, kdy dostal roku 1952 z politických důvodů výpověď, přes 56 let. Prezident Václav Havel mu roku 2002 udělil medaili Za zásluhy za vynikající umělecké výsledky.

Hugo Gold, *Židé a židovské obce v Čechách v minulosti a dnes*, výřez stránky věnované Luži.

Synagoga v Luži, současný stav. Foto Eva Skálová.

RODINA ASCHERMANNOVA

Johanna Červinková se provdala v roce 1905 za Ludvíka Aschermanna, který do Luže přišel z Klučenic, obce v okrese Příbram, dnes nedaleko vodní nádrže Orlík. Manželům se narodili dva synové: Karel (1906) a Jaroslav (1910).

Ludvík Aschermann zemřel krátce po začátku války. Jak vzpomíná v dopise bratrovi po válce Otto Schwarz: „Snad jsi dostal ještě zprávu, že strýček Aschermann zemřel 10. října 1939, tehdy se jeho pohřbu zúčastnila celá Luže a myslím, že to byl poslední normální, lidský pohřeb…“ Ludvík se bohužel nedožil ani sňatku svého syna Jaroslava se Zdeňkou, rozenou Reiterovou z Luže, který se konal v lužské synagoze 27. října 1940. Manželům Jaroslavovi a Zdeňce se pak v září 1941 narodila dcerka Hana.

(*pokračování na str. 14*)

KDYŽ SE V LUŽI VYŠÍVALO

O rodinách Viktora Schwarze a Ludvíka Aschermanna

(*dokončení ze str. 13*)

Starší syn Aschermannových Karel měl za manželku rovněž Zdeňku, rozenou Poláčkovou, která pocházela z Opatovic nad Labem. Také v tomto manželství za války přivítali první děťátko – 4. března 1942 se jim narodil synek Petr.

Eva a Otto Schwarzovi. Foto rodinný archiv.

Rodina Karla Aschermanna žila s jeho maminkou Janou a Schwarzovými v domě čp. 247 (před nuceným stěhováním), rodina Jaroslava Aschermanna žila u Reitrových, tedy v rodině jeho manželky Zdeňky. Tato část rodiny dostane stolpersteiny v příštím roce společně s Reitrovými.

LUŽE – PARDUBICE – TEREZÍN – OSVĚTIM

Obě rodiny společně postihl stejný osud: 2. prosince 1942 opustily nuceně své domovy a vydaly se na shromaždiště Židů z okresů Chrudim, Vysoké Mýto a Chotěboř do Pardubic, které bylo v budově Obchodní akademie. Ta se nacházela se nedaleko nákladního nádraží, a měla tak pro nacistické záměry ideální polohu. Zde Emilie, Viktor, Ella, Otto a Eva Schwarzovi a Johanna, Jaroslav a Zdeňka a Hana, Karel a Zdeňka a Petr Aschermannovi strávili první dva dny, během nichž už byli připraveni o cennosti, které si s sebou do neznámého nového domova vezli. 5. prosince pak byli nahnáni do transportu s označením Cf, který je odvezl do Terezína.

V Terezíně strávili různě dlouhý čas – nejdříve postihla deportace do Osvětimi rodinu Schwarzovu. Již v únoru 1943 byla deportována Ella, v září téhož roku pak její rodiče transportem, který byl umístěn v nově vytvořeném tzv. rodinném táboře v Osvětimi-Birkenau. Schwarzovi svou dceru však již v Osvětimi nepotkali. Neznáme ani přesné datum či místo, kde byla Ella zavražděna. Osud rodičů se Otto dozvěděl poté, co sám do Osvětimi v květnu 1944 přijel. Setkal se zde s některými lužskými přáteli z transportů z roku 1943. Jednou z nich, vzdálenou příbuznou Schwarzových, byla Irma Kopperlová, rozená Červinková, která Ottovi pověděla o jeho rodičích.

Citujme z Ottova dopisu Pepíkovi: *Irma Kopperlova mně později, když jsem přijel do Birkenau, vypravovala, že tatínka již nezastihla, to zemřel na vyčerpání, úplavici a hladem někdy začátkem prosince. Maminka se strašně trápila, přestávala pomalu doufat v možnost shledání se svými dětmi, až 9. ledna 1944 v Birkenau – Osvědčíně, lágru BII b blok 13 kóje 1 skonala. Z tety Aschermannové prý byla čilá, scvrklá stařenka, jež to všechno poměrně nejlépe nesla, zemřela též v Birkenau v únoru 1944, takže jsem ji již nezastihl. Nevím, co by bylo bývalo hroznější, ale osud tehdejšího transportu, jímž odejeli naši z Terezína, byl stejně zpečetěn. Tento transport čítal původně 5000 lidí, do 7. března 44 zbylo z tohoto transportu 2800 lidí a ti byli tohoto dne naloženi do aut a zmizeli navždy. Jak jsme se později dozvěděli, byli zavlečeni do plynových komor.*

Z rodiny Schwarzovy a Aschermannovy přežili pouze dva synové Viktora Schwarze – Otto Schwarz prošel lágry a se štěstím přežil a přežila i jeho žena Eva; jeho bratr Pepík, jak bylo řečeno, emigroval do Anglie.

PO VÁLCE

Otto a Eva Schwarzovi se po válce nastěhovali do domu po rodičích a Otto se pokusil znovu rozběhnout rodinnou továrničku. Již na Vánoce 1946 přivítali do rodiny první děťátko – syna Honzíka. Mladí manželé se synem chtěli v Luži navázat na přetrhané vazby a pokračovat v rodinné tradici tovární výroby. Ve firmě pracovala a učila se švadlenou také příbuzná – patnáctiletá Ilonka Huschová, nejstarší dcera po válce brutálně zavražděného Johanna Husche z Hroubovic (o jeho tragickém osudu jsme psali v *Židovské ročence 5780*).

Brzy však se začalo ukazovat, že poválečný vývoj nebude pro soukromé podnikání příznivý. Mimoto pro Schwarzovy musela být ještě otřesnější zkušenost s tím, že antisemitismus ze společnosti nezmizel. Přímo v Luži na bále se odehrála příhoda, že na Evu (dva roky po návratu z lágru) se někdo obořil: „Co tady dělá ta Židovka?“ Eva byla výbušné povahy a po onom člověku hodila půllitrem. Pořadatel se sice Schwarzovým za incident omluvil, ale oni raději hned odešli. Podobně jako mnoho dalších přeživších se v původní vlasti již necítili v bezpečí, a rozhodli se proto pro emigraci do Izraele. Únorový komunistický puč toto rozhodnutí ještě stvrdil. Odešli tedy s dvouletým Honzíkem.

POKLÁDÁNÍ STOLPERSTEINE

Po mnoha letech se autorce tohoto textu podařilo nalézt kontakt s rodinou Otty a Evy Schwarzových. Rod naštěstí přežil a jeho strom se zelená mnoha novými ratolestmi: Kromě Honzíka, z něhož se v Izraeli stal Benjamin, se Ottovi a Evě narodil již v Izraeli ještě syn Michael. Oba synové mají dnes už děti a vnoučata. Benjamin se stal architektem, v 80. letech přesídlil s rodinou do USA, kde působil jako profesor na univerzitě v Missouri. Jeho bratr Michael žije v Izraeli a je veterinář.

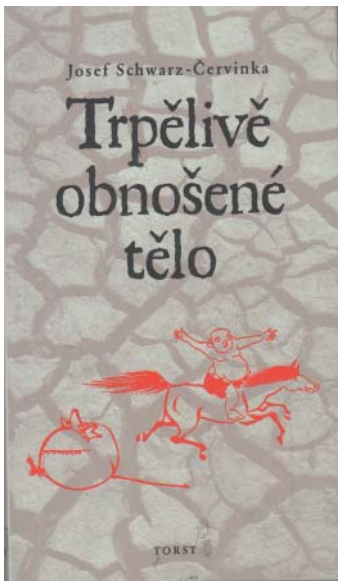

Pepík Schwarz se z válečné emigrace ve Velké Británii vrátil domů a v Československu zůstal. Zemřel roku 2003 a i po něm zůstala rodina, dvě dcery, vnuci i pravnuci. Potomci Viktora a Emilie se právě letos při příležitosti položení kamenů setkají a Luži navštíví, abychom se prošli po stopách předků a místech, kde žili. Snad nám pandemie nezhatí plány.

Připomínkové setkání a položení stolpersteine proběhne v Luži v neděli 12. září. Sejdeme se v 16 hodin na náměstí a půjdeme po stopách navždy ztracených rodin městečka. Ztracených, ale již ne zapomenutých.

Mgr. Alžběta Langová

AGENT J. FELIX SLYŠEL...

(*dokončení ze str. 11*)

Hlášení 119: První modráčci (*Lascinia svecica*) protahují v okolí Prahy křovinami podél Vltavy a dolní Berounky hlavně v posledním týdnu měsíce března; podzimní tah je zcela nenápadný. Modráček byl dokonce pozorován na zarostlém pobřeží před kavárnou Slavií, tedy uprostřed Prahy.

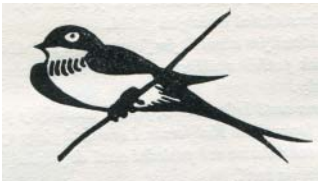

Hlášení 120: Ještě jednou byl chřástal malý (*Porzana parva*) přistižen na tůních při Vltavě v Modřanech. Dne 3. dubna 1952 byl pozorován chřástal stále se ukrývající v křovinách při tůni, takže mohl být řádně prohlédnut a určen jenom po násilném vyhnání z úkrytu. Do lapacích sítí se však nedal zahnat.

Hlášení 124: Sokol (*Falco peregrinus*) není v Praze vzácností. Navštěvuje ji ovšem jenom v zimním období, kdy v městě pohodlně přezimuje. Přihlížel jsem, jak ulovil nad Vltavou u Střeleckého ostrova racka a letěl s ním někam nad Staré Město, aby v klidu poobědval na některé vysoké staroměstské věži. Pár sokolů se zdržoval na svatovítské věži na Hradčanech, ale zřejmě tu nezahnízdil, jak se očekávalo

Hlášení 126: Ostříž (*Falco subbuteo*) je v Praze vzácným hostem; je to pták lesů, kterému městské prostředí nevyhovuje, přestože by se v Praze jako lovec zpěvných ptáků lehce uživil. Jednoho jsem viděl lovit na zahradě Státního zdravotnického ústavu v Praze XII. Několik dní nato protáhl jeden starou zahradou nadstrážmistra Richtra, nad zámeckými schody na Hradčanech; pak se tam v květnu a v červnu objevoval pravidelně po dobu asi tří týdnů skoro každý večer. Byl to sameček, a jednou tam roztrhal vlaštovku: Najisto byli pražskými příslušníky ti ostříži, kteří podle Felixova zjištění hnízdili v chuchelském lese u Velké Chuchle. Po prvé tu vyvedli tři mladé, ale v následujícím roce jim hnízdo spadlo a mláďata se pádem zabila. Od těch dob jejich hnízdění v Praze nebylo zjištěno.

Hlášení 127:. Ojedinělé páry poštolek hnízdí v Praze stále, jak vysvítá z novějších pozorování. Informátor Hejl mně přinesl doklady o hnízdění poštolky na římse budovy Černínského paláce na Hradčanech. Pár poštolek vyhnízdil podle sdělení agenta Svobody také v nepřístupném větracím otvoru budovy ministerstva dopravy na nábřeží v Praze II; mláďata pak vyskákala do dvora budovy, kde byla schytána. Podle Hejla zdržovalo se jich v zimě na věži svatovítské na Pražském hradě až sedm současně.

Hlášení 128: Orla křiklavého (*Aquila pomarina*) pozoroval informátor Hejl triedrem přímo na území Prahy ve Hvězdě. Zahlédl ho, upozorněn varovným pokřikem sojek, žlun, sýců a jiných ptáků, když si orel v ranním slunci probíral peří na starém dubu; po čtvrt hodině orel zase odtáhl směrem k Ruzyni.

Hlášení 145: Ze čtyř druhů potápěcích kachen rodu nyroca (poláci) se v Praze objevuje polák malý (*Nyroca nyroca*). Sám jsem se s ním nikdy ani nesetkal, ale jeho výskyt přímo v Praze je mi znám z jediného pozorování strážmistra Richtra. Jinak jsem se s nimi nesetkal.

Hlášení 146: Hoholi (*Bucephala clangula*) se u nás vyskytují jenom v zimě a také na Vltavě v Praze se objeví vždy po několika letech jednotlivé kusy nebo malá hejnka. Nejvíce hoholů jsem viděl v zimě v Holešovicích od ledna do konce února v hejnku asi třinácti kusů.

Hlášení 149: Roháč velký (*Podiceps cristatus*) přezimuje dost pravidelně v jednotlivých exemplářích na Vltavě u Chuchle. Jednou viděl informátor Felix dokonce dva roháče. Mezi Podolím a Jiráskovým mostem se potuloval roháč neschopný letu. Na Vltavě u Chuchle jsem však s naším informátorem Felixem zastihl vzácného severoevropského roháče žlutorohého *(Podiceps auritus),* který je ve svém nenápadném zimním šatě většinou zaměňován s jinými druhy jiných roháčů.

Hlášení 156 Pár havranů se usadil v jedné ze zahrad, zarostlé vysokými stromy, na Viničných horách na Hanspaulce. O rok později se přidalo dalších několik párů a nakonec tam už hnízdilo na čtyřicet havranů. Když se však na jaře dalšího roku chystali opět k hnízdění, jeden německý generál, který obýval blízkou vilu, je pro zábavu sestřeloval, takže havrani toto pražské hnízdiště zase opustili.

Hlášení 155: Kavky (*Coloeus monedula*) mizí z vnitřní Prahy nejpravděpodobněji proto, že stále vzrůstá vzdálenost pražského centra od periferie. Ještě na jaře loňského roku jsem pozoroval dva páry na potulkách v různých místech v okolí Karlova náměstí v Praze II.

Hlášení 164: Za početné invase do střední Evropy se křivky (*Loxia curvirostra*) několikrát objevily až na okrajích Prahy v Hlubočepích, v cibuleckém háji v Motole a u Roztok. Viděl jsem táhnout hejnko hlasitě vábících křivek nad Botanickou zahradou, tedy přímo ve městě.

Hlášení 165:. Známe několik případů, kdy hýlové (*Pyrrhula pyrrhula*) v Praze zahnízdili, což je u tohoto ptáka čistě lesního vzácností. Jinak bývají hýli pozorováni v době hnízdění na různých místech Prahy; jsou to ojedinělí ptáci, kteří snad byli původně chováni v kleci a pak puštěni na svobodu. Tak se v létě potuloval hýl v zahradě Státního zdravotnického ústavu a samec byl pozorován v Botanické zahradě.

Hlášení 166:. Za silnějších invasí je možno pozorovat brkoslavy (*Bombycilla garrulus*) v Praze i v jejím blízkém okolí skoro vždy. Z pozorování přímo na území města Prahy uvádím toto: v zimě viděl ředitel Rozum dva kusy v Šárce, agent Wahl hejnko šesti brkoslavů u Jiráskova mostu a asi desetičlenné hejnko v zoologické zahradě v Trójí. Ředitel Rozum viděl také na své zahrádce na Ořechovce ojedinělého brkoslava a dva kusy přelétly nad botanickou zahradou.

Z archivních materiálů sestavil jd.

(Zájemce o podrobný ilustrovaný rozbor postavení a zemských práv našeho ptactva odkazujeme na knihu majora Georga Bauma *Ptactvo Velké Prahy* s dodatky Dr. W. Schwartze, odkud jsme získali řadu důležitých informací. Také použité ilustrace Z. Seydla pocházejí z této užitečné publikace.)

CHASIDSKÁ PALETA BAREV

V Brooklynu otevřela galerie vystavující chasidské umělce

V srdci Jižního Williamsburgu, které je jedním z center newyorské ultraortodoxní satmarské komunity, otevřela v polovině června Shtetl Art Gallery. Je první svého druhu v New Yorku, neboť se soustřeďuje výhradně na umění chasidských Židů.

Na Franklin Avenue, rušné tepně této převážně průmyslové části Brooklynu, která vede až do známé čtvrti Crown Heights, jako bychom se ocitli v knihách Chaima Potoka či J. B. Singera. Náhodný chodec si zde může připadat jako v New Yorku poloviny 20. století: názvy obchodů, kaváren, komunitních center, ješiv či nápisy na inzertních plochách s plakáty jsou výhradně v jidiš. Jidiš slyšíme i na ulici, ať už se jedná o veselý křik chasidských školáků, čekajících na žlutý školní autobus, nebo sousedské debaty před početnými košer pekárnami východoevropského střihu.

Shtetl Art Gallery se nachází ukryta v suterénu luxusního hotelu Condor. Návštěvník sejde po úzkých schodech, mine hotelovou prádelnu a nečekaně se před ním objeví prostorná, spoře osvětlená místnost plná uměleckých artefaktů, původně taneční sál. Galerie se otevřela v červnu a byla to velká událost, které se se zúčastnili jak představitelé místní komunity a lidé z umělecké branže, tak několik zástupců vyšších politických kruhů, např. brooklynský primátor Eric Adams, jenž vyhrál demokratické primárky a bude kandidovat na newyorského starostu.

Zalmen Glauber: *Různost v harmonii.*

TORZO NENÍ MODLA

Galerii založil a zároveň v ní vystavuje Zalmen Glauber, vystudovaný psycholog a povoláním (nyní již bývalý) realitní developer. Mnoho satmarských umělců, vyrůstajících v tradiční, ultrakonzervativní a prakticky zcela uzavřené komunitě nemělo dlouho žádný přístup k figurativnímu umění, což je právě Glauberův případ; jeho rodina má maďarsko-polské kořeny (jeho matka Miriam Lefkovits, dcera přeživších holokaust, je na výstavě rovněž zastoupena). Glauberovo sochařské dílo s judaistickými a biblickými motivy je silně spjato i s newyorským prostředím, resp. právě s Jižním Williamsburgem, kde v sedmdesátých letech 20. století vyrůstal. Dvě sochy zpodobňující tutéž postavu šumaře s houslemi o tom jasně vypovídají: newyorský šumař hraje svůj nový newyorský song lehce a vesele, naprosto odlišně od těžké a smutné melodie, kterou kdysi hrával na střeše v ukrajinském štetlu.

Tvorba soch, resp. zpodobňování Boha nebo člověka, je ale v Toře zakázáno, jelikož může být nahlíženo jako pokus o vytvoření modly. A to je důvodem, proč lze chasidské sochaře spočítat na prstech jedné ruky. Glauberovy sochy jsou ovšem často pouhá torza, nebo jim chybí drobnější části těla, např. oční bulvy či ucho, což některé rabínské autority považují za dostatečné řešení, neboť torzo není považováno za modlu.

Ředitel galerie Mayer Kohn řekl, že Glauber je prvním z místní satmarské komunity, kdo se odhodlal přijít s tak radikální myšlenkou jako otevřít uměleckou galerii, a svůj záměr – s velkou manželčinou podporou – také uskutečnil. Trvalo to sice několik let, ale nakonec se jeho sen splnil a výstavní prostor je na světě. Galerie byla obecně přijata kladně, Kohn sám chválí její uměleckou rozmanitost.

SEDM UMĚLCŮ

Na výstavě je zastoupeno celkem sedm umělců reflektujících převážně spirituální judaistická témata. Rosa Katzenelson, jedna ze dvou umělkyň, jejichž dílo je ve Shtetl Art Gallery k vidění, vystavuje své expresionistické olejomalby, mimo jiné triptych znázorňující přechod Rudého moře. Jako úspěšná malířka působí již více než dvacet let, vystavuje v Evropě i Jižní Americe a je držitelkou mnoha ocenění. V rozhovoru pro newyorský list *Hyperallergic* však vzpomínala, jak to v začátcích jako žena umělkyně neměla jednoduché a jak ji mnozí lidé z Chabadlubavičské komunity (jejíž je členkou) kritizovali. Instalace, která vévodí celému prostoru galerie, se jmenuje *Difference in Harmony* a vytvořil ji rovněž Zalmen Glauber. Dílo čítá osmnáct stejných objektů – houslí a různé židovské pokrývky hlavy (včetně klasické baseballové kšiltovky NY Yankees), které mají zpodobňovat různé podoby judaismu a jejich jednotu: „Židé různých směrů zpívají v harmonii tutéž píseň."

Jay Wald: *Dokonale rozbité.*

Zoomorfní instalace konceptuálního umělce Jaye Waldy příjemně narušují klasická židovská a biblická témata, jež jsou jinak na výstavě prezentována v hojném počtu. Např. *Perfectly Broken* je objekt složený z různobarevných ptačích skořápek. Wald využívá i další přírodní materiály – dikobrazí bodliny nebo ostny mořských ježovek, či dokonce pozůstatky ucha velryby, což jeho tvorbu částečně přibližuje totemickému umění indián-

ských kmenů. Zaujala mě i výrazná velkoformátová surrealistická plátna (především obraz *Kiddush levana*), jejichž autorem je mladý Lipa Schmeltzer. Pochází z malé vesnice New Square, izolované chasidské enklávy na severu státu New York, a stal se světoznámou a velmi populární chasidskou popovou hvězdou. Schmeltzer, přezdívaný „Lady Gaga chasidské hudby", tu svou rytmickou výtvarnou tvorbu vystavuje vůbec poprvé.

Nejmladším umělcem na výstavě prezentovaným je Hillel Weiser (je mu 22 let), člen místní satmarské komunity, jehož vizuální jazyk je velmi distingovaný. Jeho akvarely reflektují i události nedávné doby, např. připomíná oběti nedávné tragédie při oslavách Lag beomer na hoře Meron na severu Izraele.

Shtetl Art Gallery hodlá přiblížit chasidské umění širšímu okruhu zájemců, zejména těm mimo prostředí místní chasidské komunity, a v neposlední řadě poukázat na umělecký potenciál a diverzitu i v rámci této homogenní skupiny ortodoxních Židů. Ačkoli díla zastoupená na výstavě jsou různé kvality, galerie je nepochybně vítaným a zdá se, že i úspěšným pokusem otevřít se světu. Je zřejmé, že přinesla mnoho radosti a nové energie jak vystavujícím umělcům, tak návštěvníkům z různých (nejen) židovských komunit, které do jisté míry sblížila a umožnila tak širší a jistě potřebnou diskuzi o současném chasidském umění i prostředí.

Zalmen Glauber: *Šumař na střeše*.

Více informací naleznete na: https://www.shtetlartgallery.com.

Text a foto MONIKA HANKOVÁ, New York

David Grossman: NAD PROPASTÍ

Před 20 lety, 12. srpna 2001, v posledních hodinách bojů mezi Izraelem a Hizballáhem, krátce před uzavřením příměří zahynul URI GROSSMAN. *Jeho otec, spisovatel David Grossman, napsal k výročí synovy smrti následující zamyšlení.*

* * *

Po prvních letech, kdy je bolest pronikavá a děsivá, nastanou léta, během nichž se rána začne pokrývat vrstvami reality a každodennosti. Máme úkoly, které je třeba vykonat. Máme práci, vztahy s rodinou a přáteli. Máme tolik životních povinností a máme také životní radosti. Je tu koronavirus a politika – a truchlící rodina se rozšiřuje o narozená miminka. Přicházejí rozptýlení od bolesti.

Hrob Uriho Grossmana na vojenském hřbitově na Herzlově hoře v Jeruzalémě. Foto archiv.

Tu a tam se zdá, jako by člověk zapomněl, že se to kdy stalo.

Pomalu, během nekonečného dohadování se s životem se zjeví cesta, jak s tou ztrátou žít. Jako by skutečnost nad naší ránou, nad naší soukromou propastí rozprostřela slabounkou pružnou látku a my, pozůstalí, se učíme, jak po té látce, která je natažena nad propastí, kráčet.

A kráčíme po ní kupředu. Úžasně. Dalo by se snad říct, že statečně.

Téměř všechny truchlící rodiny, které znám, žijí statečně.

Ano, žijeme ze všech sil. Plníme veškeré povinnosti, v rodině, v práci, ve školách a ve všech životních oblastech. Mnozí z nás pomáhají lidem, kteří to potřebují, jsme aktivní a angažovaní a tvůrčí.

Ale ve skutečnosti žádná látka nad propastí neexistuje.

Předstíráme, že tam je – ale není tam.

Všechny ty správné a důležité skutky, které děláme, abychom zůstali nad propastí, nedokážou zrušit propast a sílu, s níž nás zasahuje.

Říkám „propast", protože jiné slovo, kterým bych to popsal, nenalézám. Tu absolutní prázdnotu, to mrtvé odsávání.

Je nemožné to popsat, nemožné pochopit.

Protože tam, kde existuje smrt, není logika. Smrt, a hlavně smrt mladého člověka se s naší obvyklou logikou neslučuje. Nedokážu pochopit skutečnost, že Uri, můj syn, navždy odešel. To je prostě nepochopitelné. V mých očích, v očích otce, jímž jsem mu byl, v očích všeho, co pro mě znamená být otcem a matkou, to nedává smysl.

Je to *nepřijatelné* v tom nejdoslovnějším významu.

A i když ten fakt chápu, vím, že zemřel, ve skutečnosti ho nechápu. Ne tak, jako chápu jiná životní fakta. Tento fakt je neprodyšně uzavřený, nepropustný. Jeho dosah si uvědomím na zlomek vteřiny a pak se znovu roztříští ve střepinách nepochopení.

Někdy přemýšlím o tom, že kdybychom se odvážili naplno pochopit, co se stalo našim milovaným, kdybychom se jen na okamžik celou svou bytostí dotkli podstaty té skutečnosti, kdybychom si dovolili pohlédnout na ni bez jakékoli obrany – propast by nás v jednom úderu srdce pohltila.

I my bychom se stali nicotou.

To je možná náš největší úkol, úkol našich životů, životů těch, kdo zažili takovouto ztrátu: naučit se jít vpřed po látce, která nás chrání před pádem do propasti.

A vědět, že žádná taková ochranná látka neexistuje.

A přesto jít dál,
občas spadnout,
ale přesto přese všechno jít dál.
Jít dál,
i během pádu,
i v samotné propasti.

(*Z angličtiny přeložila am.*)

KOUZELNÁ A ZAOSTALÁ

Úryvek z knihy Michaela D. Gordina Einstein v Čechách

Následující text je úryvkem ze třetí kapitoly knihy amerického historika vědy Michaela D. Gordina s názvem *Einstein in Bohemia* (Princeton University Press, 2020). Autor se v ní zabývá pražským pobytem slavného fyzika od jara 1911 do léta 1912: tím, jak jej Einstein a jeho manželka Mileva prožívali, jak vnímali pražskou německo-česko-židovskou společnost, s kým se v Praze Einstein stýkal, co pro něj a jeho práci pobyt a titul řádného profesora na pražské Německé univerzitě znamenal; poslední část knihy se věnuje české recepci Einsteinovy osobnosti. (Obsáhlou recenzi Gordinovy publikace od V. a A. Tuckerových jsme otiskli před rokem, v *Rch* 8/2020; k tématu viz též text A. Paříka v *Rch* 6/2011). Třetí kapitola má název *Anti-Prague* a přinášíme ji ve zkráceném a pro potřeby *Rch* upraveném znění.

* * *

V pozdějších letech Einstein projevoval k Československu, které vzniklo z popele habsburské říše, náklonnost. Tyto zpětné sympatie zřetelně přibarvovaly příběhy, které o době, již strávil v Praze, vyprávěl přátelům, rodině a prvním pisatelům svých životopisů. Vzbuzoval tak dojem, že tři semestry, po které působil na Německé univerzitě, proběhly nanejvýš spokojeně. V biografii z roku 1930 Einsteinův nevlastní syn z manželčiny strany Rudolf Kayser, píšící pod jménem Anton Reiser, vykreslil poetickou představu Prahy, která nese rysy rozhovorů, z nichž autor zřejmě čerpal:

Ocitl se v provinčním Rakousku, zemi národnostních bojů; v historickém romantickém městě s katolickou tradicí. Prastaré budovy, temné ulice, magické zbořeniny evokovaly atmosféru veskrze uměleckého druhu. Náhrobky na Starém židovském hřbitově vyprávěly tisíciletý příběh jeho rasy. Einsteinova umělecká povaha byla tímto vším pohnuta.

Do nového domova se vypravil se strachem i pochybnostmi. Brzy si na nové podmínky zvykl; město ho naplnilo nadšením. Na rozdíl od svých raných zkušeností v Curychu se mu v práci líbilo.

Také Phillipp Frank, Einsteinův nejvýznamnější životopisec a jeho nástupce v pozici profesora fyziky na Německé univerzitě, zmínil, že Einstein „často s potěšením vzpomínal na pobyt v Praze, kde se naučil vážit si rakouského národa. Nikdy mu nebyly vlastní pruské předsudky vůči Rakušanům.“ I Hans Albert, Einsteinův starší syn, který byl dost starý na to, aby si na Prahu uchoval vlastní vzpomínky, opravil v sedmdesátých letech minulého století jednoho československého novináře s tím, že je

Albert Einstein okolo roku 1910. Foto archiv.

omyl myslet si, že se Einsteinovi ve městě nelíbilo: „Pokud říkají, že můj otec nebyl z Prahy nadšený, hluboce se mýlí. Miloval Prahu a i řadu let později o ní hovořil nadšeně.“

Se vší úctou k Hansi Albertovi a ostatním je nutno konstatovat, že Einsteinova dobová korespondence podává zcela odlišný obrázek. Začíná povrchními exotickými představami a končí nevrlými stížnostmi. Tento proces začal jeho prvním dopisem z 5. dubna 1911 do Curychu, v němž nové dobrodružství líčí s velkým očekáváním: „Dorazili jsme sem po únavné cestě & okamžitě jsme našli byt. Ale když člověk přijede do tak odlišného a neznámého prostředí musí překonat nesmírné množství obtíží.“ O dva dny později, poté, co se přestěhovali z hotelu do bytu v Třebízského ulici [dnes Lesnické], poslal Einstein psaní svému blízkému curyšskému příteli, lékaři Heinrichu Zangerrovi. Město v něm popisuje jako krajinu malebných památek a horkých národnostních vášní:

Praha je nádherné město. Lidé jsou, každý podle svého údělu, arogantní, omšele honosní, podlézaví. Jsou mistrní kuchaři. V mnoha lze rozpoznat určitou eleganci. Domy & okolí jsou poněkud špinavé & zchátralé. Nevraživost mezi Němci & Čechy je zřejmě veliká. Příklad. Zeptal jsem se vrátného v našem ústavu, kde si lze koupit vlněné deky. Když se můj předchůdce – Herr Lippich – dozvěděl, že nám portýr doporučil obchod, který vlastní Čech, okamžitě k nám poslal službu, aby mi pověděla, abych deky nakoupil v „německém“ obchodě.

Útočný nacionalismus byl mezi lidmi žijícími v Čechách spíše výjimkou než pravidlem, ale Einstein neměl šanci se to dozvědět. Vztah k městu formovaly debaty s jeho předchůdcem. Ač nikdy nepřijal Lippichovu nacionalistickou rétoriku, než nastal listopad, psal s naprostou samozřejmostí Zangerrovi, že Češi jsou opravdu nepoctiví.

Einstein ve skutečnosti neustále oscilloval mezi povznášející spokojeností, již zažíval ve své nové funkci, a naprostou zlostí, kterou nezřídka zaměřoval na Pražany – přitom se rozumí, že se jednalo o příslušníky české většiny. V dopise Michele Bessovi Einstein v úvodu vychvaluje svůj nádherný Přírodovědecký ústav a vyjadřuje naději, že přes léto vykoná spoustu práce, aby pak bez jakéhokoli přechodu sklouzl ke stížnostem, že v Praze „jsou mi lidé cizí“. „To nejsou lidé s přirozenými vztahy; panuje u nich bezcitnost a podivná směs stavovské ješitnosti a servilnosti, postrádající laskavosti k bližním. Nafoukaný přepych vedle bídy na ulici. Myšlenková poušť prostá víry.“

TEMNÁ STRANA

Návštěvníci mu s sebou přinášeli známé prostředí a často situaci zhoršovali tím, že připomínali, jak příjemně se žije jinde. Téměř po roce pobytu v Praze napsal do sdílného dopisu rodinným přátelům, Alfredovi a Kláře Sternovým, rozsáhlý výpad proti městu:

V zimě mě navštívila matka a jeden přítel ze školy & takže jsem se náležitě seznámil s architektonickými krásami Prahy. Krátký pobyt v Praze – jen pro radost – je mimořádná záležitost. Ale když tu člověk žije, pozná nepříjemnou, temnou stranu. Není tu pitná voda. (...) Spousta bídy a současně vychloubání a arogance. Třídní předsudky. Jen málo ryzí kultivovanosti (Bildung). Všechno je zkostnatělé a ovládané církví. Můj starší medvídek musí chodit na hodiny

katolického náboženství a – horribile dictu – do kostela. Papírování v kanceláři nebere konce – a vypadá to, že všechno se děje jen proto, aby se nějak názorně zdůvodnila existence tlupy písařů ve státních úřadovnách. (Tahle věta není špatná; kdyby se vytiskla, mohla by se uchovat v Tvé pěkné sbírce.) Když vejdu do ústavu, ukloní se servilní osoba páchnoucí alkoholem a pronese: „Váš nejposlušnější služebník.“ Cosi jako individualita tu neznají, a těžko na ni člověk narazí i u studentů. Je jisté, že ji náležitě pokazili už císařští gymnaziální profesoři. Přesto mám mezi studenty pár naprosto úžasných chlapíků.

Nemusíme zdůrazňovat, že tato prezentace města a jeho obyvatel není spravedlivá, ale o něčem vypovídá. Všimněme si, že Einstein žil ve městě již několik měsíců a nenašel si příležitost, aby se seznámil s jeho hlavními pamětihodnostmi – teprve matčina návštěva ho přiměla, aby se vydal na jejich prohlídku. Neznalost městských zajímavostí nebránila tomu, aby se už měsíc po příjezdu nesnažil přilákat Bessa. Když o něco později psal Zangerrovi, lze z psaní vyčíst povrchní obrazy už zakalené nespokojeností s lidmi: „Tak doufám, že Ti ukážu kouzelně nádherné město těchto barbarů. Lidé tu jsou opravdu kulturně zaostalí. Zatím jsem u svých kolegů neobjevil skutečné vědecké zájmy, jen určitou namyšlenost.“ (Oba přátelé nakonec přijeli na návštěvu.)

Einsteinovy názory na život v Praze se zakládaly na povrchních dojmech, na tom, že na základě setkání s několika lidmi zobecňoval vlastnosti celých společenských tříd. Aby člověk nějaké město poznal, musí v něm strávit řadu let. Tato povrchnost poznamenala i jeho příchod do Bernu, který navštívil, než nastoupil do práce v patentovém úřadě. „Je tu v Bernu krásně. Historické, neuvěřitelně malebné město, ve kterém může člověk žít úplně stejně jako v Curychu,“ napsal své snoubence Milevě Maićové. „Po obou stranách ulice se prostírají skutečně stará podloubí, takže i v nejprudším dešti lze projít z jednoho konce města na druhé, aniž by člověk nějak moc promokl. V domech je výjimečně čisto, když jsem včera hledal pokoj, viděl jsem, že je to tak všude.“

PROTIKLADY

Praha takovéto šťastné asociace nevytvářela. Čtenář vnímá jeho nespokojenost s kolegy, s kvalitou studentů a s tím, jak pomalu postupuje výzkum obecné relativity. To vše přispívalo k jeho podrážděnosti. „I když se tu mám v povrchní rovině dobře, nemohu se zbavit pocitu, že jsem v jakémsi vyhnanství,“ napsal na počátku února 1912 Karlu Schröterovi, profesoru botaniky na Technické univerzitě (ETH). „Když člověk prožije formativní roky v demokratické společnosti, nedokáže si úplně zvyknout na kastovní systém, který tu panuje. Pořád se musím smát těm nesmyslům s důstojností a urozeností. Od doby, co tu jsem, teprve náležitě oceňuji hodnotu prostých a zdravých způsobů a zvyklostí Švýcarů. Chybí tu i živý zájem o vědu, jaký měli studenti v Curychu.“ Česká metropole se zkrátka nemohla rovnat obrazu jeho předchozího bydliště ve městě u jezera.

Dobová pohlednice z roku 1912.

Ještě dřív, než si začal pohrávat s myšlenkou na návrat do Curychu, začal Einstein toto města stavět do protikladu s Prahou, a to téměř v každé zmínce. Když si Curych představoval čistý, líčil Prahu špinavou; když byl Curych v představě moderní, byla Praha podána jako zaostalá. Kde považoval Curych za „německý“, byla Praha označena jako „slovanská“. „Moc se mi tu líbí, i když Praha není žádný Curych,“ napsal asi tři týdny po příjezdu. „Můj ústav má poměrně dobrou knihovnu a nevyžaduje mnoho úředních povinností. V ústavu už pracuji celý den, v současné době se zabývám pohybem molekul v pevných látkách. Plánuji i nový výzkum týkající se radiační teorie. Jinak je tu ale vše jiné než v Curychu. Vzduch je plný sazí, voda je životu nebezpečná, lidé jsou povrchní, plytcí, neomalení, i když se zdá, že většinou dobrosrdeční.“ (...)

Einsteinova reakce na nové prostředí byla velice předsudečná a plná stereotypů, ale současně naprosto lidská. On a jeho mladá rodina byli většinou sami. Ocitli se bez přátel a společenských vazeb ve městě, kde i nákup v obchodě často představoval jazykový problém. Bylo přirozené, že srovnával Prahu s Curychem, jediným městem ve svém potulném životě, kde se (stejně jako jeho manželka) cítil skutečně doma. Přesto Einsteinovo setrvalé vykreslování Prahy jako zaostalého města významně překrucuje určitá fakta. Zaprvé, vzhledem k tomu, že měla přes půl milionu obyvatel, byla mnohem větší než Curych. Einsteina, který v tak velkém městě nežil od dob dospívání v Mnichově, jeho velikost zarazila. Praha měla i moderní infrastrukturu: Když Einsteinovi žili v Bernu, museli si doma svítit petrolejkou; v Curychu používali plyn; v Praze už svítili elektřinou (a také měli služebnou, která s nimi bydlela). (...) A stejně jako v Curychu, veškerý jeho společenských okruh v Praze sestával až na výjimky z lidí, kteří se vnímali jako „Němci“.

INAUGURAČNÍ PŘEDNÁŠKA

Pro člověka v jeho postavení byla první významnou společenskou událostí inaugurační přednáška. Dne 23. května 1911, asi měsíc a půl po Einsteinově příjezdu do Prahy a začátku jeho prvního vyučovacího semestru, otiskl německo-jazyčný list *Bohemia* inzerát, že nazítří v sedm hodin večer budou míti ti, kdo zavítají do přednáškové síně katedry fyziky na univerzitě (myšlena byla samozřejmě Německá univerzita) příležitost „setkat se s novým teoretickým fyzikem naší univerzity, profesorem Einsteinem, který promluví na téma z oblasti svého výzkumu, o principu relativity, v němž dosáhl pozoruhodných výsledků“. Aby zaujal a přiměl k účasti vzdělanou vrstvu německé elity, inzerát

obsahoval i další zajímavost: „Na závěr předvede vídeňský zástupce firmy Zeiss z Jeny několik nádherných pokusů s novým filtrovacím přístrojem ultrafialového světla.“

Přepis Einsteinovy přednášky, v níž hovořil o speciální teorii relativity, se nezachoval, ale podle všech svědectví se velice povedla. Gerhard Kowalewski, nový profesor matematiky na Německé technice v Praze, jenž časem patřil k Einsteinovu relativně malému společenskému okruhu, byl nadšený: „Veškerá pražská inteligence se sešla a zaplnila největší posluchárnu Přírodovědeckého ústavu... Mnohý z posluchačů žasl, jak je teorie relativity jednoduchá. Einstein vysvětlil vzdělaneckému okruhu svou teorii mistrným způsobem.“ Einsteinovi se zase zalíbil Kowalewski, a když se otevřela volná pozice matematika na Německé univerzitě, dal ho na seznam tří kandidátů, spolu s vídeňským učencem Hansem Hahnem, jenž patřil k zakládajícím představitelům a motorům filosofického hnutí, z něhož se vyvine Vídeňský kruh.

Stavba pomníku sv. Václava v Praze, 1912. Foto archiv.

OKRUH ZNÁMÝCH A PŘÁTEL

Kowalewski byl jednou z mnoha známostí, které Einstein za šestnáct pražských měsíců navázal a jež se k němu později obracely v naději, že s ním obnoví dávné kontakty. Četnost těchto pokusů stojí za zmínku a poukazuje na něco významného. Přes Einsteinovy stížnosti to nebylo tak, že by přijel do Prahy, pracoval tu na obecné relativitě a pak zase odjel. Opak je pravdou: účastnil se poměrně aktivně rozmanitých akcí v rámci společenského života, který byl pro tehdejší dobu, společnost a místo typické. Profesorem Německé univerzity nebyl jen podle titulu, vykonával i kulturní roli své funkce. Praha pro Einsteina nebyla jen jednou ze zastávek na cestě. Vybudoval si tu síť přátel. Především ho zajímali ti, s nimiž mohl hrát na housle. Jeho kolega matematik Georg Pick měl kvartet, s nímž Einstein hrál (jak víme od Kowalewského), ale fyzik vyhledával další možnosti, kde by se mohl zapojit do hudební společnosti. Právě tímto způsobem se seznámil s Bertou Fantovou a návštěvníky jejího salonu, k nimž patřil Max Brod, Hugo Bergmann a občas i Franz Kafka. (...) Diskuse u Berty Fantové uvedly Einsteina do světa sionismu a v jejím salonu se možná seznámil i s tehdy populárními myšlenkami Sigmunda Freuda. Účastnil se také debat o *Kritice čistého rozumu* od Immanuela Kanta. V čísi vzpomínce na tuto debatu se Einstein projevuje jako ostrý kantovec, což by ho asi pobavilo.

Do salonu se Einstein vracel hlavně kvůli hudbě a právě hudbu si bude vybavovat později, když se mu ostatní vzpomínky na aktivity v okruhu lidí u Berty Fantové vytratí z paměti. Jednou ho při hraní doprovázel Brod, ale nejdůležitější hudební známost, kterou díky salonu navázal, byla Ottilie Nagelová. Nagelová byla nadaná pianistka a švagrová Morize Winternitze, profesora sanskrtu na Německé univerzitě, s nímž se Einstein velice spřátelil. Zatímco Einstein vzpomínal v souvislosti s Fantovými hlavně na možnost hrát na housle, reminiscence ostatních hudbu příliš neobsahují. Místo toho si vybavují přednášku o teorii relativity, již Einstein pronesl ke shromážděným intelektuálům. (...) Nikdo z pamětníků Fantova salonu si nevybavil fyzikovu manželku Milevu. Ta v Praze vedla zcela odlišný život než její choť.

MILEVA EINSTEINOVÁ

Říkejme jí Einsteinová, protože v Praze skutečně byla v postavení Einsteinovy manželky. Milevě Einsteinové se do Prahy nechtělo. Přátelům psala o chystaném stěhování, sháněla informace o této cizí, exotické metropoli. Svým způsobem jí přitom město až tak cizí nebylo. Narodila se v srbské rodině v maďarské části rakousko-uherské říše, takže vyrůstala v habsburském prostředí (její otec byl nižší státní úředník). Habsburské území znamenalo habsburská pravidla, včetně toho, že děvčata nesměla studovat na gymnáziu, a tak ji otec poslal do Srbska, kde mohla získat vzdělání. Od dětství mluvila německy – jazykem sociální mobility – a vydala se do Curychu, aby na Technické univerzitě (ETH) získala vyšší vzdělání ve fyzice. (Tato univerzita umožnila studium ženám od roku 1876, první žena absolvovala obor fyziky roku 1894.) Seznámila se se spolužákem Albertem Einsteinem, sblížili se a roku 1903 se vzali. (Dítě, které se narodilo o rok dříve, dali k adopci do Nového Sadu v Srbsku.) Mileva následovala Einsteina do Bernu a pak zpět do Curychu.

Praha se Einsteinové vůbec nezamlouvala. Částečně ze stejných důvodů, které uváděl Einstein: kvůli štěnicím a špatné vodě. Částečně to vyplývalo z naprosto konvenčního uspořádání rodinných rolí. Žena se musela starat o domácnost, zvládat nákupy a služebnou, zajistit, aby bylo doma dost pitné vody a věnovat se dětem. Rozsah domácích prací se v Praze ještě rozšířil, protože měli větší byt a postavení jejího manžela si žádalo náročnější životní styl. Rodina byla početnější. Hans Albert už chodil do školy, ale malý Eduard (kterému doma říkali Tete nebo Teddy, medvídek) byl složité dítě, často churavěl a hodně zlobil. Zatímco Einstein cestoval, Einsteinová byla stále v Praze. Měla sice nárok na švýcarský pas, ale nedostala ho a musela cestovat na manželův. Když odjel, zůstávala doma.

Několik jejích dopisů, které se z tohoto období zachovaly, prozrazuje, jak moc se těšila na rozptýlení od každodenních domácích povinností. Ale Einstein od rodiny často odcházel, i když byl ve městě. Kromě práce v ústavu a výuky trávil spoustu času, někdy celé neděle, s rodinou Winternitzů. Z Prahy vyrazil fyzik v dubnu 1912 do Berlína, aby navštívil kolegy. Byla to náhodou jeho první cesta do tohoto města a kontaktoval tam svou sestřenici, jménem Elsa Löwenthalová, rozená Einsteinová, která se nedávno rozvedla s Maxem Löwenthalem. Téměř okamžitě se do sebe zamilovali.

Einstein se velice snažil, aby poměr před Einsteinovou utajil. V prvním milostném dopise Löwenthalovou prosil, aby mu psala do úřadu: „Sci. Institute Weinberggasse. Praha. Budeš-li moci, napiš mi znovu, ale jen pokud Ti to dělá radost. Vždycky Tvé dopisy zničím, jak sis přála. Ten první už jsem zničil.“ Když se později Einsteinovi vrátili do Curychu, vzdálenost mezi milenci se zvětšila, ale korespondence pokračovala. Einstein nalezl jinou adresu, skrytou před manželčinýma očima. I v Curychu pronikla do vztahu pražská stopa. Když si Löwenthalová v dubnu 1913 přála, aby jí Einstein poslal svou podobenku, učinil tak – je na ní vyfotografován kousek od Václavského náměstí. *Připravila* ***am***.

IZRAEL: Bennett jako Šamir?

Kdyby dějiny kráčely vždy směrem, který odpovídá náladě médií, Izrael si teď měl užívat revoluci. V zemi, kde po 12 letech nepřetržité vlády přestal být premiérem Benjamin Netanjahu, mělo být náhle vše jinak – vstřícnější, otevřenější, s výhledem na jasnější budoucnost. Ale ve skutečnosti je toho „jinak" jen pomálu.

Což neznamená nic definitivního. Tento text vznikal měsíc poté, co vládu převzal Naftali Bennett. Tedy dříve, než nový premiér mohl uskutečnit zásadnější kroky. Vznikal pár týdnů poté, co prezidentské volby v Íránu vyhrál Ebráhím Raísí, pokládaný za reprezentanta tvrdé a protiizraelské linie. Leč ani on se nestačil usídlit v úřadě, natož ovlivnit jednání ve Vídni s delegáty USA, kteří pracují na nové verzi jaderné dohody s Teheránem.

Přes tyto nejistoty je Naftali Bennett v médiích spíše veleben, což je zajímavé. Stačí se jen letmo podívat na jeho životopis a politickou dráhu, aby se člověk vsadil, že liberální tisk tohoto muže zkritizuje, odepíše, ba rituálně rétoricky poplive.

Josi Cohen v nečekaně otevřeném rozhovoru pro televizní stanici Kanál 12. Foto archiv.

ČERNÝ PUNTÍK UŽ NEPLATÍ

Bennett je rodák z Izraele (narodil se 25. března 1972 v Haifě) jako teprve druhý premiér po Bibim. Všichni jejich předchůdci se narodili buď mimo Svatou zemi, anebo v ní, ale před vznikem Státu Izrael. Po rodičích, kteří se přistěhovali těsně po šestidenní válce ze San Francisku, je Američan, čímž se mezi premiéry židovského státu též vymyká. Názorově je pravičák, což není novinka už od Menachema Begina. Jenže Bennett byl i čelnou osobností osadnického hnutí, což v úřadě premiéra nové je. I když politicky začínal v Likudu jako šéf týmu Bibiho, i když odešel do byznysu a pak založil stranu Jamina (Pravice), zásadním bodem v jeho životopisu je fakt, že v letech 2010–2012 předsedal Radě Judeje, Samařska a Gazy, což je nejvyšší orgán židovských osad na teritoriích. Bennett byl na špici osadnického hnutí a politicky lobboval proti zmrazování výstavby či rozšiřování osad.

Právě toto znamená pro liberální svět, liberální Izraelce i liberální Židy černý puntík, cejch politika, se kterým nechtějí nic mít. Jenže Bennettův černý puntík nějak vyšuměl. Proč? Zde jednoznačná odpověď schází. Možná proto, že Netanjahu získal černý puntík arogantního populisty a vyšlo najevo, že má-li být Bibi z úřadu premiéra vyštípán, tak jeho populistický černý puntík musí vážit více než Bennettův osadnický černý puntík. Anebo je to jinak. Jisté je, že Bennettovi jeho cejch osadníka a pravičáka nikdo nepředhazuje.

Jisté je také to, že v praxi není jisté nic. Bennettova vláda se opírá o účelově poslepovanou koalici (včetně islamistické strany Raam) s většinou jednoho hlasu. Může kdykoliv padnout. I proto Bennett nezkouší ideologické výpady. Místo toho se stylizuje do role svorníku vlády, státu i celé společnosti a lze říci, že zatím to dělá docela úspěšně. Pár ukázek:

Když Bennett zahajoval první zasedání vlády, ve své řeči zabrousil do historie. Zmínil ikonu izraelské pravice Jicchaka Šamira i jeho zásluhy v odboji, v Mosadu, v Knesetu a vládě. Ale málo se prý připomíná, že Šamir s labouristou Šimonem Peresem v roce 1984 ustavili první rotační vládu, takovou, kdy se lídři v polovině mandátu vystřídají. Touto spoluprací se jim podařilo vyvést Izrael z hyperinflace v osmdesátých letech i vojáky z Libanonu. A v roce 1988, kdy to matematicky už ani nebylo nezbytné, Šamir s Peresem ustavili další vládu národní jednoty.

Z toho celkem neskrývaně plyne, že Bennett by se rád viděl jako nový Šamir, který sice byl tvrdým pravičákem, ale v případě potřeby dokázal spoluvládnout se sokem a ideologickým protivníkem Peresem. I takto se člověk může zapsat do dějin, zvláště když jeho hlavní výhoda spočívá v tom, že se nejmenuje Netanjahu.

Další ukázka. Josi Melman (nar. 1950) patří k veteránům izraelských médií, věnuje se strategii a bezpečnosti, je odpůrcem okupace teritorií a je spjat s listem *Ha'arec*. Jako takový by měl Bennetta hanět, ale místo toho ho chválí, že jmenoval Ejala Hulatu šéfem Rady národní bezpečnosti („už je to dávno, co jmenování do vysoké vládní pozice provázel potlesk"). Něco na tom bude.

Za pozornost stojí i zpráva o tom, že premiér Bennett tajně jednal v Ammánu s jordánským králem Abdalláhem. Šlo „jen" o dodávky vody z Izraele, o nic přelomového. Ale faktem je, že lídři obou zemí spolu osobně nejednali už řadu let. Bennett to napravil.

MOSAD MLUVÍ NA ROVINU

A teď k tomu, co se nemění, k hrozbě Íránu a vztahu k ní. Jak už bylo řečeno, nový íránský prezident Raísí se ještě plně neujal úřadu, ale i tak Izrael nemá důvod svůj dosavadní přístup měnit. A protože v této věci je politické spektrum zajedno, tím zajímavěji působil rozhovor Josiho Cohena pro televizní stanici Kanál 12.

Josi Cohen byl pět let ředitelem Mosadu. Vystřídal ho David Barnea. Připomeňme, že teprve před 25 lety byl zrušen zákon zakazující zveřejnit i totožnost šéfů tajných služeb. A nyní si odcházející šéf té nejproslulejší služby dovolí velmi otevřeně mluvit do kamery. Dovolí si vylíčit detaily známé akce, kdy Izrael 31. ledna 2018 získal íránský jaderný archiv. De facto přiznat, že za zabitím vědce Fachrízádeha stál Izrael: „Má-li ten muž schopnosti ohrozit životy občanů Izraele, musí přestat existovat." Proč mluví tak otevřeně? Má to jediné možné vysvětlení. Izrael chce, aby to Írán věděl a pochopil.

Zbyněk Petráček

KVETOUCÍ KAKTUS ...a další události

/Vybráno z českých médií/

Jiří Rejzek ví, že u „tohoto tématu je nutné propojení jazykovědy s historií a archeologií“, a taky na to dbá. Z historických a archeologických poznatků dovede vybrat a lapidárně podat to podstatné, třeba fakt, že „najít jasně ohraničenou pravlast Slovanů je v podstatě nemožné“. Občas neodolá hypotézám, které sám nepovažuje za přesvědčivé, nicméně jaksi pro pořádek je zachytí, třeba tu, že kupec Sámo, náčelník slovanského kmenového svazu v 7. století, „byl původem Žid a jeho jméno je variantou k Samuel“, uvádí J. Slomek v recenzi knihy Jiřího Rejzka *Zrození češtiny*. (Týdeník Echo, 8. 7.) ■■ Spiritualita NENÍ vnějšková zbožnost! Pro ryze vědecky orientované lidi může problematiku spirituality osvětlit poznání Newberga a Waldmana, které říká: „Není úkolem neurověd dokazovat, zda Bůh existuje, nebo ne, nesporné však je, že v našem mozku má své místo... Náš výzkumný tým prokázal, že Bůh je součástí našeho vědomí a že čím více na Boha myslíte, tím více měníte své neuronální okruhy ve specifických oblastech mozku. A nezáleží na tom, jestli jste křesťany, židy, muslimy, hinduisty, ateisty či agnostiky... Některé náboženské rituály neposkytují více než relaxaci, jiné napomáhají soustředění a zvýšení bdělosti a některé se jeví jako cesta k transcendenci a mystickým zážitkům, které mohou zcela změnit život“, můžeme si mimo jiné přečíst v článku Radkina Honzáka. (Revue 50plus, 8. 7.) ■■ Fascinující dřevěná rozhledna postavená českým týmem architekta Martina Rajniše se stala dominantou Svatého města Jeruzaléma. Připomíná kvetoucí kaktus. Tato stavba je výjimečná nejen svým tvarem a umístěním, ale také symbolikou se silným příběhem. Opět se potvrdilo, že Češi umí dělat krásnou, kvalitní a světově uznávanou práci. A platí to i pro dřevostavby! Ve Svatém městě vyrostla šestnáctimetrová rozhledna ve tvaru kaktusu, která zkrášluje západní části Jeruzaléma v zahradách Hansen House. Celý proces návrhu i realizace probíhal v režii Čechů. (drevostavitel.cz, 21. 7.) ■■ Židovský hřbitov v Uherském Ostrohu (Zlínský kraj) byl založený roku 1862, ale některé hroby zde byly přemístěny z původního pohřebiště (z roku 1635). Areál hřbitova se nachází na prostranství mezi ulicemi Veselská a Nádražní. Od okolního světa ho odděluje kamenná zeď. Roku 1994 byl prohlášený za národní památku, která je dokladem osídlení židovské komunity na našem území a také památkou obětí nacistického režimu. Hřbitov je vzorně udržovaný a volně přístupný veřejnosti. Židovská komunita obývala malé městečko na Moravském Slovácku již od 15. století. Svým působením významně přispěla k rozvoji obchodu a řemesel v regionu. Židovskou čtvrť (dnešní ulice Kostelní) tvořilo celkem 35 domů a postupně se rozrůstala. V roce 1800 se podle dochovaných historických zdrojů nacházela ve městě také židovská synagoga, která se bohužel nedochovala do dnešních dnů. Židé se velkou měrou podíleli na ekonomické prosperitě města. Uherský Ostroh měl svůj pivovar, moderní válcový mlýn a dokonce i první moravskou továrnu na tužky. Vše změnila okupace a válečný rok 1941, kdy došlo k deportaci židovského obyvatelstvo do sběrných a následně koncentračních táborů. (autovýlet.cz, 22. 7.) ■■ Jakýkoli kovový tovar čtenáře napadne, ten Kolbenka mezi válkami vyráběla. Například automobily Praga nebo tzv. bílou techniku – pračky, sporáky, žehličky. V roce 1936 vyjel první trolejbus a první tank. (Lehký tank Praga LT38 patřil mezi nejlepší na světě a ve švýcarské armádě sloužil až do roku 1976.) Tajemník ČKD z let 1935–1939 Jiří Hejda vystihl portfolio koncernu trefně: „Dva tisíce artiklů, od lokomotiv po brusle, od cukrovarů po chladničky.“ Od podzimu 1938 doporučoval Kolbenovi kdekdo, aby emigroval. Dcera Gréta s rodinou utéci stihla, její otec se bránil stále touž floskulí: „Mně, Kolbenovi, nesmí a nemůže nikdo ničeho zlého učiniti.“ Šlo o fatální omyl; nacisté nebrali zřetel na postavení, pro ně to byl prostě Žid. V červnu 1943 se dostavili esesáci v převleku za zdravotníky, a zatímco jim osmdesátiletý stařec hlasitě spílal, vynesli ho do sanitního vozu. Emil Kolben zemřel 3. července 1943 v Podmokelských kasárnách, části terezínského ghetta. Zbyl po něm jen kufřík s osobními věcmi – a 180 akciemi ČKD. (Týdeník Echo, 22. 7.) ■■ V katastru obce Pístina, dva kilometry jižně od městečka Stráže nad Nežárkou je židovský hřbitov s nejstarším čitelným náhrobkem, datovaným do r. 1847. Jsou zde pochováni Židé ze zmiňovaného městečka, z Třeboně, Chlumu u Třeboně, Lomnice nad Lužnicí a dalších obcí. Hřbitov v Pístině se nachází na typicky odlehlém místě a dochoval se v prvotní rozloze s mnoha cennými náhrobky, jejichž výzdoba patří k tradičním židovským uměním. (Chatař & chalupář, 23. 7.) ■■ Ve věku 100 let zemřel ve čtvrtek 22. 7. v Izraeli válečný veterán Josef Müller. Müller se v době druhé světové války účastnil bojů u Kyjeva či na Dukle, byl nositelem dvou československých válečných křížů. Narodil se 18. října 1920 v Čopu na území dnešní Ukrajiny do židovské rodiny. Začátkem druhé světové války musel nastoupit službu v židovské pracovní jednotce, která čistila minometná pole, kopala příkopy či pohřbívala zavražděné civilisty. Po bitvě u Stalingradu se Müllerovi podařilo utéct přes řeku Don a dostat se k jednotkám Rudé armády. V květnu 1943 se oficiálně stal československým vojákem, přestože neuměl jediné slovo česky. Jazyk se brzy naučil, získal hodnost svobodníka, desátníka i četaře. V roce 1948 emigroval do Izraele. (Právo, 24. 7.)

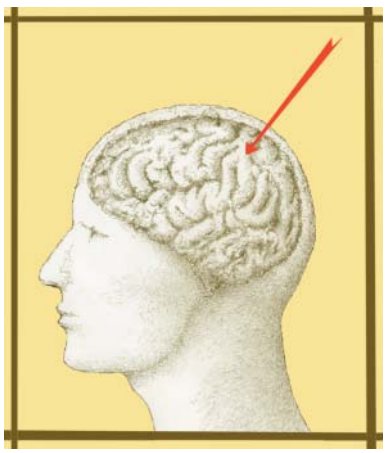

jd, ilustrace Jiří Stach

Kalendárium

Před **20 lety**, **3. srpna 2001**, zemřela v Kirjat Chajim u Haify herečka a režisérka **Vlasta (Vava) Schönová**, jejíž izraelské jméno znělo Vava Šan. Narodila se v Praze 1. 9. 1919 do herecké rodiny – maminka Magdalena ji od malička brala do Vinohradského divadla, kde dostávala dětské role. Při studiu na gymnáziu začala spolupracovat s avantgardním Divadelním kolektivem mladých, soustředěným kolem Pavla Tigrida. Ještě po německé okupaci patřila k zakladatelům divadla poezie D 99, v jehož souboru hrál mj. Jiří Orten a režíroval v něm Gustav Schorsch). Pro D 99 nastudovala svůj nejsilnější text, monodrama Jeana Cocteaua *Lidský hlas*. V červenci 1942 byla celá rodina Schönových deportována do Terezína, s rodiči a sestrou Annou už se Vlasta po válce neshledala. Zapojila se do kulturní činnosti v ghettu: hrála (*Lidský hlas*, Gogolova *Ženitba*), recitovala (francouzskou poezii v překladu Karla Čapka), režírovala loutková představení pro děti. Roku 1948 emigrovala do Izraele.

Začátky v nové zemi nebyly jednoduché: Vava Šan se pokusila uspět v divadle Habima, ale neuměla se přizpůsobit tehdy velmi kolektivnímu duchu. Žila v kibucu, vychovávala malou dceru, roku 1956 však dostala z Habimy i z kibucu výpověď. Pak se několik let se živila na vlastní pěst: s rekvizitami cestovala po osadách a vesnicích a hrála monodramata, která si sama režírovala. Od šedesátých let pak vystupovala v městském divadle v Haifě. Svůj nelehký a statečně prožitý život popsala v knize *Chtěla jsem být herečkou* (1993). Vystupuje též v dokumentu A. Goldflama a K. Fuksy *Domov ztracený, domov nalezený* (1996).

Před **100 lety**, **11. srpna 1921**, se v Jindřichově Hradci narodil malíř **Robert Piesen**. Jeho otec Richard Piesen pocházel z židovské rodiny, která se údajně přistěhovala do Čech v 19. století ze Španělska; v Jindřichově Hradci vlastnil továrnu na umělá hnojiva. Když se rodiče rozvedli, Robert se spolu s otcem a bratrem přestěhoval do Brna. Po absolvování měšťanské školy studoval na Škole uměleckých řemesel v Brně u profesora F. V. Süssera. Po dvouleté přípravce vystudoval grafickou specializaci.

Robert Piesen v mladých letech. Foto archiv.

Během okupace se snažil uniknout deportaci do koncentračního tábora. Nejprve žil v podnájmech, které často střídal. Později získal falešné dokumenty a v roce 1942 byl totálně nasazen v Berlíně. Zde pracoval v nakladatelství Deutsche Verlag, musel ale též pracovat při odklízení trosek po náletech. Tyto zážitky ho ovlivnily na celý život a projevily se i v jeho obrazech. Byl jedním ze tří členů rodiny, kteří přežili 2. světovou válku.

Po válce krátce pobýval v Brně, ale pak se usadil v Praze. Zde se seznámil se svou celoživotní partnerkou Pavlou Mautnerovou. V roce 1957 měl svou první samostatnou výstavu v Galerii mladých v Praze. Téhož roku se zúčastnil výstavy skupiny Máj 57 v Obecním domě. V roce 1962 se zúčastnil konfrontační výstavy Argumenty I. ve Varšavě (spolu s ním vystavovali J. Balcar, Vl. Boudník, J. Istler, J. Koblasa, M. Medek, A. Veselý).

V lednu 1965 odjel do Curychu k účasti na mezinárodní výstavu v Galerii Bürdecke. Do Československa se nevrátil a emigroval. Odešel nejprve do Vídně a pak do Izraele. Zde se usadil spolu s Pavlou Mautnerovou v umělecké vesnici Ejn Hod. Zemřel na srdeční infarkt 20. ledna 1977 během přípravy výstavy v Jeruzalémě a je pohřben v Haifě.

V raných Piesenových obrazech se objevují krajiny, do nichž promítal nejen bezprostřední vjemy, ale také fantaskní a biblické představy; od konce padesátých let se odpoutal od znaků a figur a přešel k abstraktnímu zobrazování (stejně jako jeho vrstevníci a přátelé Medek, Balcar nebo Istler). Postupně přecházel v čistou imaginaci, která vyvrcholila cykly *Gehinom* a *Prostor inexistence*. (*am*)

KAROL GROSSMANN, FRITZ LANG A LJUTOMER

Pokud se v půli července někdy ocitnete ve slovinském městečku Ljutomer na severovýchodě země, těžko přehlédnete výrazný plakát oznamující konání filmového a vinného festivalu. Letos se konal po sedmnácté. Filmy se při něm promítají žánrové, hlavně horrory a fantasy, vína se pijí místní, tedy svěží a vynikající. Diváci se při projekci (i ochutnávkách) maskují za zombie a příšery či oběti příšer, a tak jim při popíjení trčí ze zkrvavených hlav tu sekyra, tu nechutný bolák.

Festival je pojmenován po dr. Karolu Grossmannovi, jenž je považován za průkopníka slovinské kinematografie. Narodil se roku 1864, vystudoval práva ve Štýrském Hradci a pak se usadil v Ljutomeru, kde provozoval advokátskou praxi. Na počátku 20. století ho zaujala nová média fotografie a film. Zakoupil si 17,5 mm filmovou kameru a natočil snímky *Odchod ze mše v Ljutomeru*, *Trh v Ljutomeru* a *S rodinou doma na zahradě*. Všechny lze zhlédnout na internetu.

Ke Karolu Grossmanovi je na festivalovém webu uveden ještě tento příběh: V jeho domku se roku 1915 ubytoval poddůstojník dělostřelectva rakouskouherské armády. Byl to Fritz Lang, jenž se později po válečném zranění zotavoval v rodné Vídni a začal psát scénáře. Do dějin kinematografie se posléze zapsal expresionistickými, temně laděnými filmy (*Metropolis*, *Závěť doktora Mabuse* či *Vrah mezi námi*). Roku 1933 odmítl Goebbelsovu nabídku, aby řídil říšskou filmovou produkci, a včas emigroval do USA.

Foto Jiří Daníček.

Ale zpět do Ljutomeru, kde si Lang zpestřoval čas debatami s dr. Grossmanem. Advokát pravděpodobně projevil své výtečné znalosti filmové techniky, a tak není vyloučeno, že alespoň zčásti ovlivnil Langovu uměleckou dráhu. (*am*)

Z NOVÝCH KNIH

Jiří Weil
REPORTÁŽE A STATI 1920–1933

■ První svazek publicistiky Jiřího Weila, jímž nakladatelství Triáda zahájilo vydávání jeho Spisů, představuje práce od autorových počátků až po odjezd do Moskvy v létě 1933. Weil tam byl v pověření Komunistické strany Československa vyslán, aby pracoval jako překladatel a lektor základních děl marxismu-leninismu. Tato raná publicistika Weilův komunistický zápal odráží – o to tvrději na něj pak při pobytu v Rusku dolehne skutečnost….

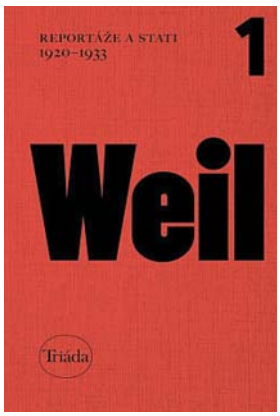

Práci na Spisech Jiřího Weila řídí literární historik a editor Michael Špirit, edice je naplánována na třináct svazků: 1. *Reportáže a stati 1920–1933*; 2. *Gogol a anglický román 18. století* (1928); 3. *Reportáže a stati 1933–1937*; 4. *Moskva-hranice* (1937); 5. *Dřevěná lžíce* (1938); 6. *Makanna, otec divů* (1945); 7. *Povídky* (*Barvy*, 1946, *Mír*, 1949); 8. *Stati a reportáže 1938–1956*; 9. *Život s hvězdou* (1949); 10. *Harfeník* (1958); 11. *Žalozpěv za 77 297 obětí* (1958); 12. *Na střeše je Mendelssohn* (1960) a 13. *Paralipomena*. V brzké době má vyjít svazek 4, tedy román *Moskva-hranice*.

Vydalo nakladatelství Triáda v Praze roku 2021. Uspořádal, k vydání připravil, ediční poznámku a komentáře napsal Michael Špirit. 1008 stran, menší formát, dop. cena 587 Kč (při odběru v nakl. 499 Kč).

Angelo Ara, Claudio Magris
TERST
Identita na hranici

■ Terst je, možná více než jiná města, symbolizován svou literaturou, svou kulturou. Angelo Ara a Claudio Magris se rozhodli bádat právě o zvláštnostech „terstského případu“, studovat jeho historii a literární svědectví. Představují nám tuto jedinečnou a často mytizovanou křižovatku, která odráží evropské tendence a spojuje – mnohdy dramaticky – rozdílné kultury a etnika a na které mohou spolu žít iredentismus i kult Františka Josefa, kosmopolitismus i municipální uzavřenost. Na stránkách knihy ožívají významné terstské i mezinárodní osobnosti 20. století: Svevo, Saba, Slataper, bratři Stuparichové, Michelstaedter, Joyce a mnoho dalších.

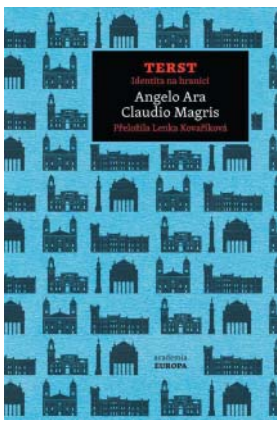

Vydalo nakl. Academia v Praze roku 2021. Z italštiny přeložila Lenka Kovaříková, doslov napsal Martin C. Putna. 296 stran; doporučená cena 385 Kč (v e-shopu nakl. 308 Kč).

Tim Postovit
MOTÝLÍ PAVILON

■ Tim Postovit se narodil v Kyjevě, rané dětství strávil v Izraeli, od šesti let žije v Čechách. Básně psal nejdříve v mateřské ruštině, od šestnácti let tvoří česky. Nyní studuje ruskou filologii na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy, z ruštiny rovněž překládá. Debutoval básnickou sbírkou *Magistrála* (Pointa, 2019), verši z ní byl zastoupen v ročence *Nejlepší české básně*. Je činný na platformě Slam poetry CZ (prezentující poezii, již autoři co nejvýrazněji přednášejí či deklamují). Jeho nová sbírka básní působí na první dojem surreálně, ve skutečnosti však přesnými metaforami míří k podstatnému a nechybí v ní generační perspektiva.

Vydalo nakl. Host v Brně roku 2021. 64 stran, dop. cena 229 Kč (v e-shopu nakl. 195 Kč).

Steven Levitsky, Daniel Ziblatt
JAK UMÍRÁ DEMOKRACIE

■ Uvedená kniha není novinkou, ale její téma je čím dál aktuálnější, a vlastně je varovné i to, že se ocitla mezi zlevněnými publikacemi. Její autoři Steven Levitsky a Daniel Ziblatt, profesoři Harvardovy univerzity, se přes dvacet let zabývají rozpadem demokracií v Evropě a Latinské Americe i ve Spojených státech. Domnívají se, že demokracie už dnes neumírá s výstřely – během revolucí nebo vojenských pučů –, ale pomalu, neustálým ochabováním „hlídacích psů demokracie“, tedy justice a tisku, a rostoucí erozí základních politických norem. Ještě stále však máme možnost cestu k autoritářskému režimu opustit. Levitsky a Ziblatt staví na desítkách let výzkumů a široké řadě historických a globálních příkladů sahajících od Evropy třicátých let k dnešnímu Maďarsku, od Turecka a Venezuely až po americký Jih během platnosti zákonů Jima Crowa. Ukazují na nich, jak demokracie umírá – a jak může být ještě zachráněna.

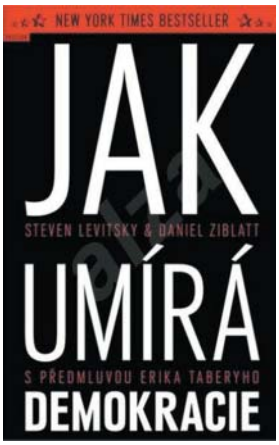

Vydalo nakl. Prostor v Praze roku 2018. Z angličtiny přeložil Jaroslav Veis. 336 stran, cena po slevě 97 Kč.

Laureen Nussbaumová, Karen Kritleyová
ŽIDOVSKÁ HVĚZDA

■ Za německé okupace Nizozemska v letech 1940 až 1945 bylo všem Židům nařízeno, aby se přihlásili k náboženství svých předků. Říšský komisař Arthur Seyss-Inquart najal mladého právníka Hanse Calmeyera, aby rozhodoval o „sporných případech“. Calmeyer si svůj úkol vyložil po svém a podařilo se mu před deportací a jistou smrtí zachránit nejméně 3700 lidí židovského původu (tedy dvakrát více, než dokázal Oskar Schindler). Autorka knihy Laureen Nussbaumová – rodným jménem Hannelore Kleinová – vděčí za svůj život právě tomuto statečnému německému úředníkovi. V knize *Židovská hvězda. Příběh Hanse Calmeyera, který zachránil tisíce židovských rodin, včetně té mé* vypráví příběh o tom, jak Calmeyer prohlásil její matku za Nežidovku, vyškrtl ji i její rodinu z deportačních seznamů a díky němu všichni válku přežili. Calmayerovy osudy se s příběhem autorčiny rodiny a jejího přítele, pozdějšího manžela Rudiho Nussbauma, proplétaly také v poválečném období a budeme je sledovat až do jejich smrti. V knize se také dočteme o Anně Frankové, k jejíž rodině měla autorčina rodina blízko.

Vydalo nakladatelství Brána v Praze roku 2021. Z angličtiny přeložila Jitka Ondryášová. 264 stran, dop. cena 299 Kč.

Lucie Vopálenská, Michal Plzák
PRO SMRT UDĚLÁNO
/ projekt knihy rozhovorů /

■ Nakladatelství Kalich vydává knihu rozhovorů s 26 předními českými osobnostmi z nejrůznějších prostředí (mezi nimi s vrchním rabínem a spisovatelem Efraimem Karolem Sidonem). Téma rozhovorů není jednoduché: editoři M. Plzák a L. Vopálenská totiž s těmi, kdo přijali pozvání k rozhovoru, mluvili o smrti a záležitostech s koncem života spjatými. Vydání knihy lze podpořit objednávkou publikace na portálu www.Hithit.cz, kde naleznete i video a bližší informace.

KULTURNÍ POŘADY

DIKTÁTOR V ABC

■ V srpnu představuje pražské divadlo ABC premiéru divadelní adaptace filmu Charlieho Chaplina *Diktátor*. Režie a jevištní adaptace se ujal Martin Čičvák, v hlavní roli vystupuje Filip Březina. Protiválečná satira se stala jedním z nejúspěšnějších Chaplinových filmů. Slavný příběh vypráví o židovském holiči, který se díky podobnosti s vůdcem Adenoidem Hynkelem (alias Adolfem Hitlerem) ocitne před rozvášněnými a bojechtivými davy a má rozpoutat válečnou vřavu. Hraje se v šapitó Azyl 78 (stanu pro 500–800 diváků umístěném v zadní, parkové části Výstaviště Praha vedle Stromovky). Termíny představení: **14. 8.** (premiéra), **15., 16. a 17. srpna** vždy od 19.30.

■ Totéž divadlo uvádí na konci srpna slavné drama Arthura Millera *Smrt obchodního cestujícího*, za které autor získal Pullitzerovu cenu. Překlad: Luba a Rudolf Pellarovi, režie Michal Dočekal, v hlavních rolích Miroslav Donutil a Zuzana Kronerová. Hraje se v **30. a 31. srpna** od 19.00.

Více informací o představeních a online nákup vstupenek na www.mestkadivadlaprazska.cz.

VIKTOR PIVOVAROV MOSKEVSKÁ GOTIKA

■ V pražské Národní galerii v budově ve Veletržním paláci pokračuje výstava obrazů a kreseb Viktora Pivovarova s názvem *Moskevská gotika* (viz *Rch* 7/2021). **11. 8.** od 17 hodin se koná komentovaná prohlídka pro pedagogy; komentovaná prohlídka pro veřejnost se uskuteční **29. 8.** od 15 hodin (vstupné 200 Kč / 130 Kč). V obou případech provází výstavou kurátorka Máša Černá.

LETNÍ VÍKENDY V TŘEBÍČI

■ Místo festivalu Šamajim se v letošní léto v Třebíč konají víkendové kulturní programy před Zadní synagogou.

■ **7. 8.** Schimmerle Klezmer Kabaret – klezmer všeho druhu. Na dvorku domu Siligmanna Bauera představí Jan Kratochvíl historické fotografické techniky. Zahraje Jocheved, taneční soubor z Třebíče.

■ **15. 8.** od 16.00 se uskuteční přednáška Jakuba Szántó o práci zpravodaje na Blízkém východě. (V nakladatelství Argo vyšly Szántóovy knihy *Z Izrastiny s láskou – Reportérem mezi dvěma zeměmi* a *Zpravodajem nejen na Blízkém východě*.)

Interiér Staré synagogy v Plzni. Foto J. Stach, www.10hvezd.cz.

■ **28. 8. a 29. 8.** se představí slovensko-české kvarteto a hudba inspirovaná chutěmi židovské kuchyně s názvem Hudba na talíři. Více informací naleznete na www.mkstrebic.cz.

KONCERTY AIDY MUJAČIĆ

■ Koncerty Aidy Mujačić, při nichž zpívá bosenské sefardské písně v ladinu, se konají **8. 8.** od 17 hodin v Galerii sboru českých bratří v Mladé Boleslavi (v rámci vernisáže výstavy malíře Miroslava Konráda) a poté **8. 9.** od 19.30 v synagoze Na Palmovce v Praze – Libni.

STARÁ SYNAGOGA V PLZNI

■ 3. 8.: Koncert skupiny Rejbele, která hraje živelný klezmer a tklivé balkánské melodie. Vstupné 120 Kč.

■ 12. 8.: Koncert Junior Dixielandu, jenž vás provede jazzovými žánry ragtime, boogie-woogie až po jazzrock. Vstupné: 150 Kč / 120 Kč.

■ 25. 8.: Koncert kytarového dua Soni Vimrové a Miroslava Žáry hrajícího španělské flamenko i argentinské tango. Vstupné dobrovolné.

■ 26. 8.: Příběhy hudby v synagogách. Hraje Atlantis collegium. Vstupné: 180 Kč / 150 Kč. Koncerty začínají v 19 hodin.

Další akce v rekonstruovaných židovských objektech naleznete na www. 10hvezd.cz.

SYNAGOGA TURNOV

■ Ve středu **4. 8.** od 18 hodin se koná koncert studentů letních kurzů hry na housle Jany Kubánkové. Kromě sólových skladeb klasického houslového repertoáru čekají diváky i „Turnovské fantazie" – prezentace vlastní kreativní tvorby, inspirované Turnovem a jeho krásným okolím, která vznikla přímo na místě během letních kurzů.

■ Výstava: od **7. 8. do 19. 9.** lze na galerii synagogy zhlédnout panelovou výstavu s názvem *Záhadné pouto*, která atraktivní grafickou formou mapuje vztahy mezi českým a židovským národem od středověku po současnost. Pořádáno ve spolupráci s Velvyslanectvím Státu Izrael.

DEN ŽIDOVSKÝCH PAMÁTEK

■ Letošní Den židovských památek se koná **8. srpna** již počtvrté a v rámci něj se zájemcům otevře zdarma několik desítek židovských objektů (viz informace na straně 2). Některé pořádají i doprovodný program. V době uzávěrky tohoto čísla byl znám program v následujících místech:

■ **Pacov**, **Černovice**, **Radenín**: 10.00–12.00: prohlídka židovského hřbitova v Radeníně (s výkladem). 13.00–14.45: prohlídka bývalé pacovské synagogy a rabínského domu. 15.15–17.00: prohlídka památníku obětem holokaustu a židovského hřbitova v Černovicích u Tábora s odborným výkladem tvůrce památníku Michaela Deimla a hebraisty a etnologa Tobiáše Smolíka. Návštěvníci Černovic dostanou jako dárek a pomůcku k prohlídce hřbitova knížku *Černovičtí Židé, kameny a lidé*. Od 19.00 se bude konat v zahrádce pacovského komunitního centra koncert skupiny Schimmerle Klezmer Kabaret.

Kromě uvedených akcí se v sobotu 7. srpna v 19.00 uskuteční v Pacově za přítomnosti autora vernisáž a slavnostní spuštění světelné instalace *Restlicht* neboli *Zbytek světla*. Instalace připomíná oběti holokaustu a vytvořil ji německý sochař českého původu Werner Mally.

■ **Prostějov**: Od 15.00 se koná komentovaná prohlídka Nového židovského hřbitova (sraz před vchodem z Brněnské ulice). Součástí bude i prohlídka obřadní síně s instalovanou výstavou *Zaniklé zahrady života* a náhrobků ze zdevastovaného Starého židovského hřbitova, které se postupně daří nalézat a navracet zpět. To vše ve spolupráci se spolem Hanácký Jeruzalém.

■ **Třebíč**: Během dne od 9.30 do 17.30 taneční vystoupení třebíčského souboru Jocheved před Zadní synagogou.

■ **Turnov**: Komentované prohlídky synagogy a hřbitova (včetně hřbitovního domku). Prohlídky začínají v 10.00 a 14.00.

Průběžně aktualizované údaje naleznete na adrese: www.sites.google.com/site/denzidovskychpamatek.

VÝZVY, ZPRÁVY
INZERCE

LAUDEROVY ŠKOLY V PRAZE

■ LŠ se již chystají na zahájení školního roku 2021/2022. V souvislosti s pandemií covidu-19 je pravděpodobné, že během prvního týdne čekají žáky a studenty 3x antigenní testy a pak pravidelné testy v závislosti na počtu pozitivních případů i další opatření.

■ Na stránkách www.lauder.cz naleznou rodiče a zájemci link na vyjádření vakcionologické a pediatrické společnosti ČLS JEP k problematice očkování dětí proti viru.

■ Ač všichni učitelé a děti a studenti doufají, že příští rok se bude odehrávat přímo ve škole, LŠ pro jistotu modernizovaly vnitřní datovou síť a zvýšily propustnost pro distanční výuku.

NA POMOC MORAVĚ

■ Židovská obec v Praze se rozhodla věnovat veškerý výtěžek ze vstupného do Staronové a Jeruzalémské synagogy vybraného od 28. června do 7. července na pomoc obyvatelům a rodinám, které zasáhlo ničivé tornádo v oblasti Břeclavska a Hodonínska. Podařilo se získat 160 tisíc Kč. Částka byla prostřednictvím sbírky SOS MORAVA společnosti Člověk v tísni poslána na nejpotřebnější místa.

POZVÁNÍ DO BZENCE

■ Federace židovských obcí v ČR a Libor Kuchař srdečně zvou na slavnostní otevření zrekonstruované židovské obřadní síně v jihomoravském Bzenci. Uskuteční se **14. srpna** ve 14 hodin na adrese ulice Karla Čapka 816. Akce se koná v rámci bzenecké pouti. Libor Kuchař pronese při této příležitosti přednášku na téma *Židé ve Bzenci v letech 1900–1945*.

KAMENY ZMIZELÝCH NA PARDUBICKU

■ V letošním roce přibudou stolpersteiny, kameny zmizelých, v dalších sedmi městech a obcích v Pardubickém kraji. Již v červenci byly osazeny dva stolpersteiny na paměť manželů Neumannových v Holicích, v půli září pak bude položeno dalších 57 kamenů:

Program na neděli **12. září**: v 9.30 si v Miřeticích připomeneme jedinou židovskou rodinu z obce – Krausovy; v 11. 00 v Proseči u Skutče přibude 9 kamenů za rodinu Breitenfeldovu; ve 14.00 budou umístěny stolpersteiny ve Vysokém Mýtě ve Vladislavově ulici před dům rodiny Picků, kde přibude 6 kamenů pro Pickovy a Schwarzovy; v 16.00 začneme na první adrese na náměstí v městečku Luže, kde bude položeno na třech místech celkem 12 kamenů (viz text na str. 12–14).

■ V pondělí **13. září**: ve 14.00 budou následovat místa v Chrudimi: na Širokých schodech, kde přibude 10 kamenů za rodinu Goldschmidovu a Traubovu, a poté jeden kámen za Annu Pelikánovou v Palackého ulici před domem čp. 370. Téhož dne, **13. září**, začneme od 16 hodin s pokládáním kamenů v Pardubicích v Polské ulici za rodinu Kačerovu a dále budou položeny kameny na třech adresách za rodiny Freundovu, Österreicherovu, Bauerovu, Markétu Zenkerovou a Gottliebovy.

■ Na všech uvedených místech se uskuteční malá pietní shromáždění, při nichž si připomeneme ztracené životy našich někdejších sousedů. Zazní modlitba za zemřelé, kterou pronese kantor pražské židovské obce Daniel Vaněk.

Za organizátory zve Mgr. Alžběta Langová.

VÝZVA

■ Vítek Formánek prosí pana Roberta Götzlingera, syna Viléma Götzlingera, navigátora 311 Sq, aby se mu ozval. Jde o připravovanou knihu o RAF. Děkuji. Kontakt: vitekformanek@seznam.cz.

PEČUJME SPOLEČNĚ O ŽIDOVSKÉ PAMÁTKY

Židovská obec v Praze se obrací na všechny zájemce o židovské památky s prosbou o pomoc při financování jejich oprav a údržby. V důsledku přetrvávající epidemiologické situace došlo k dramatickému poklesu možností, jak tyto činnosti provádět z vlastních zdrojů, což se v některých případech může jevit jako nedostatek zájmu vlastníka. Opak je však pravdou.

O 180 našich hřbitovů a 30 synagog, které se nacházejí na území bývalých krajů Jihočeského, Středočeského, Východočeského a Hlavního města Prahy, se snažíme pečovat s daleko větším úsilím než dříve, aby výpadek nebyl tolik patrný. Nedostatek finančních prostředků však nevyrovnáme, a to ani ve spojení s dobrovolnickými aktivitami.

Máte-li zájem o podporu, kontaktujte, prosím, přímo naši správu památkových objektů, zeptejte se na vše, co Vás v souvislosti s pomocí zajímá, a dohodněte se na konkrétních podmínkách. Finanční podpora je v tomto případě dle zákona č. 586/1992 Sb. odpočitatelnou položkou z daňového základu dárce, účel daru může být konkrétně specifikován, jeho využití doloženo přesným vyúčtováním. Pokud se rozhodnete zaslat finanční dar na uvedený bankovní účet (**č. ú. 1936566399/0800**), laskavě nás kontaktujte, abychom předešli potížím s neidentifikovanou platbou. Stejné podmínky a naléhavá potřeba pomoci platí samozřejmě i pro objekty ve vlastnictví **Federace židovských obcí v ČR**.

Kontakt: Mojmír Malý, tel. č.: 00420 604 234 136; 00420 603 305 711, 00420 226 235 211;
e-mail: sbh@matana.cz; www.pamatky.kehilaprag.cz.

Golčův Jeníkov

Habry

Nový židovský hřbitov, Praha

ŽNO BANSKÁ BYSTRICA

Srdečne blahoželáme našim členom, ktorí v mesiaci **august** slávia sviatok svojich narodenín: pán Juraj Turčan, nar. 9.8. – 83 rokov; pani Mária Strelingerová, nar. 10.8. – 74 rokov; pán Ervín Dolný, nar. 14.8. – 72 rokov, a pán Ladislav Welward, nar. 17.8. – 85 rokov. Všetkým úprimne prajeme veľa zdravia, spokojnosti a pohody. *Ad mea veesrim šana!*

ŽNO BRATISLAVA

V mesiaci **august** oslávia narodeniny: pán Ing. Michal Bednár – 77 rokov; pán MUDr. Vladimír Cupaník – 72 rokov; pán Juraj Drobný – 81 rokov; pán Ondrej Engel – 75 rokov; pani Mgr.Viera Fischerová – 78 rokov; pán Ing. Egon Gál – 81 rokov; pán Jack Händler – 74 rokov; pani MUDr. Soňa Händlerová – 71 rokov; pán PhDr. Ivan Kamenec – 83 rokov; pani Eva Kozmová – 84 rokov; pán Ing. Pavol Lager – 73 rokov; pani Žaneta Maklaková – 82 rokov; pani Marianna Maruniaková – 75 rokov; pani Daniela Mokrá – 70 rokov; pani Mária Nemešová – 83 rokov; pán František Rajecký – 78 rokov; pán Igor Reich – 70 rokov; pani Eva Reichová – 86 rokov; pani Ing. Eva Skalická – 70 rokov; pán Ing. Peter Szalai – 83 rokov; pani Lýdia Šándorová – 60 rokov; pani Laura Špániková – 99 rokov; pani Natália Tagerová – 88 rokov; pán MUDr. Pavel Unger – 70 rokov, a pán Igor Zelina – 75 rokov. Všetkým prajeme veľa zdravia.

Ad mea veesrim šana!

ŽO BRNO

V měsíci **srpnu** oslaví své narozeniny: pan Peter Fischer, nar. 29. 8. – 75 let; paní Veronika Klaudie Flasarová, nar. 8. 8. – 20 let; paní Maya Harel, nar. 5. 8. – 38 let; paní Tereza Hoikhman Balbinderová, nar. 1. 8. – 36 let; pan Benjamin Samuel Ondra, nar. 15. 8. – 25 let; paní Zuzana Prudilová, nar. 17. 8. – 66 let; pan František Redlich, nar. 9. 8. – 89 let; pan Ido Sadeh, nar. 25. 8. – 32 let; pan Tadeáš Natanael Selinger, nar. 13. 8. – 22 let, a paní Milena Schwoiserová, nar. 12. 8. – 65 let. Všem přejeme dobré zdraví.

Ad mea veesrim šana!

ŽO DĚČÍN

V **srpnu** oslaví jubileum naši členové: pan Jakub Bořkovec – 74 let; paní Irena Dousková – 57 let; pan MUDr. Vladimír Kovtun – 57 let; pan Pavel Malina – 78 let; paní Martina Paletová – 50 let; paní

ZPRÁVY Z OBCÍ

Kaethe Hana Pelzmann – 69 let; paní Isabela Santusová – 64 let; pan MUDr. Bohumil Skála, PhD. – 66 let, a paní Elise Spováková – 23 let. Jubilantům přejeme dobré zdraví.

Ad mea veesrim šana!

ŽNO KOŠICE

Blahoželáme našim členom, ktorí v **auguste** oslávia sviatok narodenín: pán Juraj Adamec – 69 rokov; pán PhDr. Ivan Kamenský – 80 rokov; pán Ľudovít Laufer – 79 rokov; pani MUDr. Judita Štecová – 91 rokov; pani PhDr. Jana Teššerová – 73 rokov; pani Irena Vasilková – 99 rokov; pani MUDr. Katarína Ackermannová – 63 rokov, a pani Eva Skljarszka – 95 rokov. Všetkým prajeme veľa zdravia a pohody.

Ad mea veesrim šana!

ŽO LIBEREC

V **srpnu** oslaví narozeniny: paní Ing. Kateřina Burešová, nar. 9.8. – 71 let; pan Michal Abraham, nar. 10.8. – 71 let, a pan Jindřich Steindler, nar. 11.8. – 98 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO OLOMOUC

V **srpnu** oslaví jubileum: paní Marie Bínová, nar. 9.8. – 83 let; pan Jindřich Buxbaum, nar. 30.8. – 68 let; paní Simona Dorazilová, nar. 7.8. – 49 let; paní Jaroslava Gregorová, nar. 24.8. – 75 let; paní Miluška Ottová, nar. 19.8. – 78 let; pan Milan Hein, nar. 13.8. – 75 let, a pan Šimon Hrbek, nar. 30.8. – 26 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO OSTRAVA

V **srpnu** oslavili narozeniny: paní Libuše Bártová, nar. 31.8. – 75 let; pan David Färber, nar. 13.8. – 46 let; pan Pavel Färber, nar. 29.8. – 72 let; paní Milada Filipová, nar. 29.8. – 47 let; pan Rudolf Gross, nar. 1.8. – 75 let; paní Lidia Kohutková, nar. 4.8. – 81 let; pan Ing. David Markovič, nar. 21.8. – 41 let; paní Drahomíra Nicielniková, nar. 29.8. – 76 let, a pan Vladislav Roman, nar. 21.8. – 74 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO PLZEŇ

V **srpnu** oslaví narozeniny: paní Eva Kočová – 37 let; pan Karel Šubrt – 72 let; pan Ing. Jiří Tanzer – 84 let; pan Radek Uhel – 46 let; paní Eva Válková – 92 let, a paní JUDr. Jindřiška Weiniger – 70 let. Všem našim jubilantům přejeme hodně zdraví, štěstí a osobní spokojenosti.

Ad mea veesrim šana!

ŽO PRAHA

V **srpnu** oslavují narozeniny: paní Eva Čepelková, nar. 15.8. – 87 let; paní Cecilie Dobiášová, nar. 17.8. – 94 let; paní Jana Dubová, nar. 30.8. – 95 let; paní Libuše Dudková, nar. 22.8. – 90 let; paní Věra Egermayerová, nar. 14.8. – 81 let; pan Petr Hebák, nar. 9.8. – 81 let; paní Zuzana Ledvinová, nar. 5.8. – 91 let; paní Marianna Müllerová, nar. 16.8. – 101 let; pan Jindřich Steindler, nar. 11.8. – 98 let; paní Marieta Šmolková, nar. 10.8. – 100 let; pan Peter Vítek, nar. 26.8. – 75 let; pan Petr Vogel, nar. 12.8. – 84 let; pan Jozef Wagner, nar. 30.8. – 81 let; pan Igor Wasserbeger, nar. 1.8. – 84 let; pan Charles Wiener, nar. 15.8. – 81 let, a pan Michael Wiener nar. 15.8. – 81 let. Všem oslavencům přejeme pevné zdraví a hodně štěstí.

Ad mea veesrim šana!

ŽNO PREŠOV

V mesiaci **august** sa dožívajú jubileí títo naši členovia: pán Ing. Denis Tomko – 50 rokov; pani MUDr. Katarína Krišťáková – 70 rokov; pán PaedDr. Peter Chudý – 71 rokov; pán Ing. Albín Bazler – 73 rokov; pani PhDr. Mariana Fusková – 74 rokov, a pani Valéria Oltznauerová – 81 rokov.

Ad mea veesrim šana!

ŽO TEPLICE

V **srpnu** oslaví své narozeniny: paní Renata Becková, nar. 25.8. – 43 let; pan Tomáš Pulc, nar. 20.8. – 52 let, a pan Michal Lebovič, nar. 13.8. – 58 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO ÚSTÍ NAD LABEM

V **srpnu** oslaví narozeniny paní Renata Lančová. Stálé zdraví a osobní pohodu jí přeje celá obec.

Ad mea veesrim šana!

PŘIPOMÍNKA POGROMU

Rumunský premiér Florin Citu připomněl osud patnácti tisíc Židů, zavražděných před 80 lety, 29. června 1941, při pogromu v severovýchodním městě Jasy. Ačkoli rumunští představitelé se podíl místních obyvatel na vraždění Židů snaží spíše popírat, Citu se zachoval jinak. Při schůzi parlamentu, na kterou pozval poslední přeživší masakru, prohlásil: „Jako národ si musíme otevřeně přiznat, že naše minulost nebyla vždy skvělá.“ Zmínil „nepředstavitelnou krutost a barbarství“, jimž byli vystaveni Židé od rumunských policistů a vojáků, vykonávajících rozkazy maršála Antoneska. Antonescu, popravený za válečné zločiny v roce 1946, přitom zůstává pro řadu Rumunů hrdinou.

LABOURISTÉ A ANTISEMITISMUS

V rámci snahy řešit problémy s antisemitismem ve vlastních řadách zakázala britská Labouristická strana (LP) své čtyři krajně levicové frakce. Příslušníci těchto frakcí podporovali bývalého stranického vůdce Jeremyho Corbyna a ke stylu jejich práce patřilo zlehčování a tolerance antisemitských projevů mezi straníky. Labouristé současně zavedli nový proces reakce na stížnosti týkající se antisemitismu a rasismu – mají se jimi zabývat nezávislí právníci. Budoucí kandidáti za LP projdou školením, v němž se naučí řešit problémy s protižidovskými projevy.

ZEMŘEL HARRY ROSENFELD

Ve věku 91 let zemřel v červenci v Albany ve státu New York bývalý editor zpravodajství v listu *Washington Post* (WP) Harry Rosenfeld. Do historie se zapsal především tím, že pomohl dvěma reportérům zveřejnit výsledky pátrání, které vedly k aféře Watergate a pádu prezidenta Richarda Nixona. V době, kdy Bob Woodward a Carl Bernstein přišli na stopu toho, kdo stál za vloupáním do kanceláří kampaně Demokratické strany v hotelu Watergate ve Washingtonu, rozhodl tehdejší šéf WP Bradlee, že zmíněné reportéry nahradí zkušenějšími. Rosenfeld se jich zastal a svou práci pak mohli dokončit.

Rosenfeld pocházel z Berlína, kde se roku 1929 narodil a kde zažil nástup nacismu a křišťálovou noc; roku 1939 se jeho otci podařilo zajistit pro rodinu americká víza. Byl známý jako úporný redaktor, který s reportéry nejednal v rukavičkách a neváhal zveřejnit sebevýbušnější materiál. Zemřel na komplikace spojené s nemocí covid-19.

ZPRÁVY ZE SVĚTA

V Izraeli se očkuje už třetí dávkou. Foto archiv.

ZÁKON PROTI KATUMBIMU

V červenci rozhodli právníci loajální konžskému prezidentu Felixi Tshisekediovi, že kandidátem na prezidentskou funkci se může stát jen člověk, jehož oba rodiče jsou rodilí Konžané. Tento zákon míří hlavně na Moiseho Katumbiho, obchodníka a opozičního politika v zemi, jenž zatím neúspěšně usiluje o prezidentskou funkci a progresivnější vedení země.

Katumbiho otec byl sefardský Žid z Rhodosu, který uprchl před holokaustem do Konga, kde se oženil s dcerou jednoho z místních náčelníků. M. Katumbi dokázal založit úspěšnou firmu na zpracování potravin, stal se guvernérem provincie Katanga, v níž získal značnou popularitu, mj. tím, že podporuje fotbalový klub a fotbalovou akademii. Šance na jeho kandidaturu však zmíněný zákon komplikuje. Podle znalců jsou chabé i jeho představy na zlepšení podmínek země, která sice vlastní velké nerostné bohatství, ale panuje v ní korupce, je zmítaná chudobou, trpí nízkou úrovní zdravotnictví a školství i útoky islamistických milic.

OMLUVA ZA SYNOD

Příští rok plánují představitelé britské anglikánské církve omluvu za antisemitské zákony, vydané roku 1222. Stane se tak u příležitosti 800. výročí Oxfordského synodu, který vydal soubor zákonů, omezujících židovská práva. Anglikánská církev vznikla až roku 1534, a tak tímto gestem přebírá odpovědnost za křesťanský antisemitismus obecně. Zákony vydané synodem nakonec vedly roku 1290 k vyhnání Židů z Anglie, přičemž oficiálně se směli vrátit až roku 1656. Dědictví středověkého antisemitismu však v dějinách země přetrvávalo a mnohdy přetrvává.

TŘETÍ DÁVKA

Ačkoli je většina obyvatel Izraele plně očkována proti nemoci covid-19, v zemi roste počet případů nakažených tzv. mutací delta. Rizikové skupiny osob se proto mohou očkovat již třetí dávkou, která by měla zaručit ochranu i před novou variantou viru. K tomuto kroku byli vyzváni například lidé žijící s transplantovanými orgány a další osoby s oslabenou imunitou.

DEMONSTRACE NA KUBĚ

Na Kubě, komunistickém „ostrově svobody“, vypukly největší občanské protesty od roku 1959, kdy se moc chopil Fidel Castro. Lidé v ulicích protestují proti bídě, výpadkům, elektřiny, nedostatku léků a nezvládnutí pandemie covidu. Alan Gross, americký židovský vývojový pracovník, upozorňuje, že organizaci těchto protestů napomohl fakt, že zhruba polovina Kubánců již má doma soukromé připojení k internetu, což bylo do roku 2018 zakázáno. Gross sám byl roku 2009 za pokus přivézt místní židovské komunitě potají techniku k připojení k síti uvězněn a v žaláři strávil pět let. „Demonstrace by ale vypukly stejně, lidé už mají všeho dost, přístup k internetu byl jen jedním z faktorů,“ dodává. **(am)**

ראש חדש ירחון
ROŠ CHODEŠ

Vydává Federace židovských obcí v ČR, Maiselova 8, 110 01 Praha 1, IČO: 00438341, www.fzo.cz Redakce a administrace: Izraelská 1, 130 00 Praha 3, telefon/fax 226 235 217, e-mail: roschodes@sefer.cz. Redakce: Alice Marxová (šéfredaktorka), Jiří Daníček. Sekretariát a výtvarná spolupráce: Anna Tomášková. Vychází měsíčně, nevyžádané rukopisy se nevracejí. Číslo indexu 47 680. Distribuci pro předplatitele provádí v zastoupení vydavatele společnost Česká pošta a. s. Objednávky na bezplatné infolince České pošty 800 300 302 nebo 954 302 007 (16), písemně na adrese: Česká pošta, s. p. oddělení periodického tisku Olšanská 38/9, 225 99 Praha 3, e-mail: postabo.prstc@cpost.cz. Předplatné pro Slovensko MAGNET press, Slovakia s.r.o. P.O. Box 169, 830 00 Bratislava, tel.: 00421-2-67201931-33, fax: 00421-2-67201910 (20,30), e-mail: predplatne@press.sk. Předplatné do zahraničí vyřizuje administrace Roš chodeš. MKČR E922, ISSN 121074 68. Toto číslo vychází 1. 8. 2021. **Cena 30 Kč** (1,20 €)